

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Martina Havlíková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**POUŽÍVÁNÍ SUBJUNKTIVU/INDIKATIVU PO OPERÁTORECH
PRAVDĚPODOBNOSTNÍ MODALITY (QUIZÁS V NEINICIÁLNÍ POZICI)
V EVROPSKÉ ŠPANĚLŠTINĚ**

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Martina Havlíková

Studijní obor: Španělský jazyk a literatura

Ročník: 2.

2012

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 16. května 2012

Martina Havlíková

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, její cenné rady a komentáře a za projevenou trpělivost.

Anotace

Tato bakalářská práce je založena na statistickém výzkumu, který ověřuje užití indikativu a subjunktivu po operátoru pravděpodobnostní modality *quizás* v neiniciální pozici v evropské španělštině. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Prvním oddílem je teoretická část, která je zaměřena na vysvětlení problematiky slovesných časů a způsobů, na pojetí modality a funkci operátoru. Druhý oddíl představuje praktická část spočívající ve statistické analýze pomocí korpusu CREA Španělské královské akademie, který posloužil jako výchozí jazykový materiál. Cílem bádání je zachytit skutečný stav užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás*. Zkoumaná data jsou rozdělena do pěti žánrů v časovém rozmezí 1990 – 2004. Zjištěné údaje jsou zpracovány do tabulek a grafů, které poskytují nástin o četnosti užití obou slovesných způsobů.

Annotation

This bachelor's thesis is based on statistical research which verify the use of indicative and subjunctive with probability operator *quizás* in non-inicial position in European Spanish. The thesis is divided into two main parts. The first section offers theoretical background for the research section. The theoretical section is focused on clarification of problems connected with the use of grammatical moods and tenses, conception of modality and role of operators. The second, practical section of the thesis consists in statistical analysis which has been realized by the use of corpus CREA of the Royal Spanish Academy. The aim of the research is to find out real status of using indicative and subjunctive with operator *quizás*. The investigation is separated into five genres in the period from 1990 to 2004. The results are presented in charts and tables that provide a picture of the frequency of using both grammatical moods.

Obsah

Obsah.....	7
Úvod.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. Slovesné způsoby.....	10
1.2. Problematika užití indikativu/subjunktivu.....	12
1.3. Slovesné časy.....	16
1.3.1. Slovesné časy oznamovacího způsobu (indikativ).....	16
1.3.1.1. Jednoduché slovesné časy.....	16
1.3.1.2. Slovesné časy složené.....	19
1.3.2. Slovesné časy spojovacího způsobu (subjunktiv).....	21
1.3.2.1. Jednoduché slovesné časy	21
1.3.2.2. Složené slovesné časy.....	23
1.4. Příslovce	23
1.4.1. Klasifikace příslovcí.....	23
1.4.2. Příslovce modality	24
1.4.3. Příslovce pochybnosti	26
1.4.3.1. Quizás.....	26
1.5. Modalita.....	28
1.5.1. Problematika vymezení pojmu modalita. Historie.....	28
1.5.2. Logická modalita.....	30
1.5.2.1. Aletická modalita.....	31
1.5.2.2. Epistémická modalita.....	31
1.5.2.3. Deontická modalita.....	32
1.5.2.4. Dynamická modalita.....	32
1.5.3. Lingvistická modalita	33
1.5.3.1. Diktum a modus.....	33
1.5.3.2. Modalita z výpovědního hlediska.....	35
1.5.4. Shrnutí.....	35
1.6. Termín operátor.....	36
1.6.1. Operátor jako ukazatel modality.....	37
1.7. Korpus.....	38
2. PRAKTICKÁ ČÁST.....	40
2.1. Postup při zpracování výzkumu.....	40
2.2. Výzkum.....	42
2.2.1. Knihy.....	42
2.2.2. Periodika.....	44
2.2.3. Časopisy.....	46
2.2.4. Propagační a ostatní psaný materiál.....	48
2.2.5. Mluvený materiál.....	50
2.3. Porovnání výsledků.....	52
Závěr.....	54
Resumen.....	56
Seznam použité literatury	60

Úvod

Jak je ze samotného názvu této kvalifikační práce patrné, naše pozornost se bude soustřeďovat na pojmy jako indikativ, subjunktiv, modalita, operátor, pravděpodobnost nebo *quizás*. Co si představit pod těmito termíny a jaká problematika s nimi souvisí, bude jedním z úkolů této bakalářské práce, ve které se budeme zabírat tématem použití indikativu a subjunktivu po operátoru pravděpodobnostní modalitě *quizás* v neiniciální pozici v evropské španělštině. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, které jsou dále členěny na jednotlivé tematické podkapitoly.

V teoretické části se budeme zabývat zpracováním problematiky, která vyvstává na povrch v souvislosti s touto prací, a to po stránce čistě gramatické a lingvistické. První tři podkapitoly pojednávají o slovesném způsobu, kde rozebíráme význam, užití a problematiku indikativu a subjunktivu, na něž volně navazuje pojednání o slovesných časech s názornými příklady a vysvětlivkami. Pro zpracování této látky byly použity z velké části španělské gramatiky, mezi kterými bych zmínila zejména *Gramática didáctica del español* od Leonarda Gómeze Torrege, *Curso superior de sintaxis española* od Samuela Gili Gaye a *Nueva gramática de lengua española* vydaná Španělskou královskou akademií. Čtvrtá podkapitola nabízí stručnou klasifikaci příslovcí a dále podrobnější pojednání o příslovcích modalitě se zaměřením zvláště na ty, které vyjadřují pochybnost. Jako výchozí pramen byl zvolen článek *Adverbios de modalidad* od Cataliny Fuentesové Rodríguezové. Pátá, poměrně obsáhlá podkapitola se zaměřuje na pojetí modalitě a na těžkosti s vymezením pojmu jako takového. Dále se zde zabýváme vyčleněním modalitě z hlediska logického a lingvistického. V rámci obou pojetí docházíme k rozdílné klasifikaci, která je popsána a vysvětlena na příkladech. V závěru je uvedeno krátké shrnutí rekapitulující zjištěné poznatky, které byly zpracovány na základě odborných lingvistických textů, mezi kterými bych zmínila články *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad* od Cataliny Fuentesové Rodríguezové a *Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal* od Marty Carreterové. V šesté podkapitole se dostáváme k termínu operátor a jeho vymezení. Součástí je i samotná klasifikace, kde se dostáváme ke skupině operátorů, které jsou ukazateli modalitě. Těm věnujeme zvláštní pozornost. Pro zpracování této látky posloužily články *Operador/conector*,

un criterio para la sintaxis discursiva od Cataliny Fuentesové Rodríguezové a *Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español actual* od Ángely Arce Castillové. Poslední podkapitola krátce pojednává o korpusu jako takovém. Docházíme k vymezení pojmu a ke stručné klasifikaci korpusů. V neposlední řadě je zde i zmínka o korpusu *CREA* vedený Španělskou královskou akademií (Real Academia Española, dále jen RAE), na jehož základě je uskutečněna praktická část zabývající se statistickým výzkumem.

Druhým oddílem této bakalářské práce je praktická část, která je založena na statistickém výzkumu pomocí korpusu *CREA*, v němž jsou vyhledány potřebné informace a který slouží jako výchozí jazykový materiál. Jak již bylo zmíněno, výzkumná část je zaměřena na operátor pravděpodobnostní modality *quizás*, který se vyskytuje v neiniciální pozici v evropské španělštině. Cílem této práce je zachytit skutečný stav použití indikativu a subjunktivu ve výpovědích s výrazem *quizás*. Praktický oddíl je rozdělen celkem do tří podkapitol. V první z nich je popsán postup pro vyhledání a zpracování údajů v korpusu, který je doplněn o názorné obrázky. Druhá podkapitola se soustřeďuje na samotný výzkum, který je žánrově rozdělen do pěti skupin: knihy, periodika, časopisy, propagační a mluvený materiál. Pro každý žánr zvlášť jsou zjištěné údaje přehledně zpracovány do tabulek a doplněny o názorné grafy, které ukazují četnost užití obou slovesných způsobů. U každého žánru je uvedeno několik názorných příkladů, které jsou převzaty z korpusu *CREA*. V třetí podkapitole je uvedeno porovnání a shrnutí zjištěných výsledků, které jsou zpracovány v konečné tabulce. Součástí je i konečný graf, ve kterém je znázorněn procentuální poměr užití indikativu a subjunktivu.

V závěru jsem se pokusila o shrnutí problematiky související s tímto tématem, poznatků a výsledků, ke kterým jsem došla při zpracování této kvalifikační práce.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Slovesné způsoby

To, co dnes chápeme pod pojmem slovesný způsob, rozeznáný již řeckými mysliteli, byla kategorie určená k popisu duševního stavu či postoje mluvčího. Z hlediska flexe byl slovesný způsob viděn jako obdobná forma pádů (*inclinatio*) nebo jako obměna tzv. přímého způsobu (*indicativo*).

Z tohoto hlediska je patrné, že v indoevropštině existoval značný počet možností, jak vyjádřit slovesný způsob neboli slovní rozmanitost, jejímž prostřednictvím se daly popsat různé postoje mluvčího ve vztahu k jeho sdělení. V indoevropštině se rozeznávalo celkem pět slovesných způsobů:¹

1. Indikativ neboli tzv. přímý způsob.
2. Imperativ, který byl oddělen od indikativu a určen k vyjádření výzvy.
3. Injunktiv pro vyjádření zákazu a vůle s významem do budoucnosti.
4. Subjunktiv pro naznačení volných projevů a rozvažování.
5. Optativ pro vyjádření vůle, nařízení a naznačení možnosti.

Díky rozdělení indoevropštiny na různé dialekty došlo ke zjednodušení výše uvedeného systému slovesných způsobů. V případě latiny, ze které se později vyvinula španělština, zůstaly pouze tři slovesné způsoby. První dva uvedené, indikativ a imperativ, si zachovaly takřka všechny základní významy, a subjunktiv, do kterého se včlenily zbylé dva způsoby. Toto zjednodušení systému slovesných způsobů vyvolalo potřebu rychle uzpůsobit ty výrazové prostředky, které by mohly nahradit ty sloučené. Subjunktiv se v té chvíli jevil sám o sobě nedostatečný k vyjádření všech významových odstínů, pro které se dříve používaly dva zaniknuvší způsoby. Bylo nutné přistoupit k používání jiných prostředků. Když vyloučíme lexikální prostředky, které je možné použít vždy, došlo ve španělštině k posílení subjunktivu prostřednictvím lexikálních prvků, které ruší dvojsmyslnost obsaženou v subjunktivu, jako například příslovce typu *ojalá*, *tal vez*, *posiblemente* a podobně.

¹ JIMÉNEZ JULIÁ, Tomás: Modalidad, modo verbal y modus clausul en español. En *Verba: Anuario galego de filoloxia*. 1989. č. 16, s. 175-214. Dostupné z:
<http://dspace.usc.es/bitstream/10347/2738/1/pg_177-216_verba16.pdf >

Jak můžeme vypořádat, z latiny do španělštiny se promítl tento zjednodušený systém slovesných způsobů, a v současné španělštině proto rozlišujeme následující tři slovesné způsoby:²

1. **Oznamovací** způsob – indikativ (*el indicativo*)
2. **Spojovací** způsob – subjunktiv (*el subjuntivo*)
3. **Rozkazovací** způsob – imperativ (*el imperativo*)³

Slovesné způsoby se dají rozlišit podle koncovek, kdy každý slovesný způsob má vlastní charakteristické koncovky. Pomocí slovesných způsobů může mluvčí vyjádřit určitou skutečnost, záměr či subjektivní postoj k dané výpovědi. Slovesné způsoby tedy označují postoj mluvčího ve vztahu k určitým skutečnostem.

Jak uvádím v poznámce č. 3, v této práci budeme věnovat pozornost pouze prvním dvěma slovesným způsobům, a to indikativu a subjunktivu. Na následujících řádcích se pokusím vysvětlit použití obou způsobů, kdy výklad je doplněn o názorné příklady s vysvětlivkami.

Indikativ se používá v případě, kdy **mluvčí chce** z objektivního hlediska **vyjádřit reálné události či skutečnosti, které vnímá jako stálé a jisté**. Tyto skutečnosti lze potvrdit nebo odmítnout v přítomnosti, minulosti i budoucnosti. Pomocí **subjunktivu vyjadřuje mluvčí přání, možnost či pochybnost**. Jedná se o skutečnosti, které mluvčí vidí jako nereálné, které pro něj nejsou skutečné. Jsou viděny jako fikce.

Rozdíl mezi indikativem a subjunktivem nespočívá pouze v postoji mluvčího k daným skutečnostem. Ve vedlejších větách hraje důležitou roli přísudek řídicí věty, na kterém závisí věty, ve kterých se musí objevit buď indikativ, nebo subjunktiv. V případě, že sloveso řídicí věty je sloveso asertivní, vyjadřující názor (*verbos asertivos*), jako například *creer, pensar, estar seguro* etc., použijeme indikativ po předložce *que* tehdy, pokud se jedná o kladnou oznamovací větu (1a). Naopak subjunktiv se použije v případě záporné věty (1b). Pokud sloveso v řídicí větě vyjadřuje přání, prosbu, žádost, příkaz a další emoce, užije se v závislé větě subjunktiv (2).

2 Pro výklad slovesných způsobů a jejich časů jsem čerpala z následujících publikací: GÓMEZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica del español*. Madrid: Ediciones SM. 2007. s. 142-155; GILI GAYA, Samuel: *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Biblograf SA. 1991. s. 131-143; ESCARPANTER, José: *Cómo dominar la gramática moderna del español*. Madrid: Playor, S.A. 1997. s. 164-170

3 Do této práce rozkazovací způsob nezahrnuji, i když je jedním ze slovesných způsobů.

Dále existují případy, kdy se ve větě použije předložka *para que* (odpovídající českému aby) nebo člen neurčitý *un/una* (3a, 3b). V těchto případech se použije zpravidla subjunktiv, ale je možné použít i indikativ s tím, že dojde k částečné změně významu výpovědi. Pokud neurčitý člen *un/una* použije mluvčí se subjunktivem (3b), vyjadřuje tím, že si není jistý a že o dané skutečnosti pochybuje. Pokud užije indikativ (3c), dává mluvčí najevo, že si je danou skutečností jistý, že o ní nepochybuje. Taková situace se objevuje v příkladech (3b a 3c). V příkladu (3b) je význam věty *Hledám knihu, která by byla zábavná*. Mluvčí tak dává najevo, že si není jistý, zda taková kniha existuje. V příkladu (3c) je použit indikativ a mluvčí sděluje, že si je jistý, že taková kniha existuje, pouze ji hledá.

- (1) a. Estoy segura de que **han venido**.
b. No estoy segura de que **hayan venido**.
- (2) Siento mucho que **estés** enferma.
- (3) a. Para que **tengas** suerte.
b. Busco un libro que **sea** divertido.
c. Busco un libro que **es** divertido.

1.2. Problematika užití indikativu/subjunktivu

Rozhodnout se, zda použít indikativ nebo subjunktiv, činí značné problémy. Nerodilý mluvčí často váhá a není si jistý, který z těchto dvou způsobů použít. Jak už jsem zmínila výše, pokud mluvčí považuje skutečnosti jako reálné a jisté, užije indikativ. Pokud skutečnosti považuje za nereálné a pochybné, použije subjunktiv. V současné době se přiznává, že koncept postoje mluvčího je užitečný, ale často nepřesný, a to tehdy, kdy se aplikuje na všechny syntaktické kontexty. Proto se pracuje s tzv. sémantickými opozicemi, které vysvětlují rozdíl mezi indikativem a subjunktivem: jistota/pochybnost, pravdivost tvrzení ze strany mluvčího/nedostatečné ujištění, současnost/nesoučasnost, skutečnost/zdánlivost.⁴

Existuje další možnost, podle které lze rozpoznat, zda užít indikativ nebo subjunktiv. Mluvčí by měl mít na paměti významové odstíny tzv. *matices*, které slouží jako vodítko k rozlišení obou způsobů. Samuel Gili Gaya ve své publikaci *Curso*

4 RAE: *Nueva gramática de lengua española*. Madrid: Espasa Libros, S.L.U. 2009. sv. I., s. 1868

*superior de sintaxis española*⁵ rozlišuje dvojí subjunktiv: potenciální nebo dubitativní (*potencial/dubitativo*) a volitelný (*optativo*).

Subjuntivo potencial vyjadřuje skutečnosti, o kterých pochybujeme a které považujeme za možné. Slovesa v řídicí větě mohou být trojího typu:

1. slovesa vyjadřující pochyby, neznalost (*dudo que, no creo que*)
2. slovesa vyjadřující emoce (*tengo miedo de que, temo que, siento que*)
3. slovesa vyjadřující možnost (*ser (im)posible, (no) poder ser, es probable*)

Subjuntivo optativo vyjadřuje skutečnosti, které mluvčí považuje za potřebné nebo které si přeje. Slovesa v řídicí větě mohou být dvojího typu:

1. slovesa vyjadřující subjektivní potřebu (*aconsejo, logro/consigo que*)
2. slovesa vyjadřující objektivní potřebu (*ser conveniente que, ser útil que*)

V následujících dvou tabulkách je zpracováno rozdělení významových odstínů (*matiz*) podle *Nueva gramática de la lengua española* od RAE:⁶

Tabulka 1: Významové odstíny pro indikativ

VÝRAZY	MATICES
1. popisující události (<i>acontecimiento</i>)	<i>acontecer, ocurrir, suceder</i>
2. komunikační (<i>lengua/comunicación</i>)	<i>afirmar, aludir (a), apuntar, asegurar, comentar, conversar (sobre), decir, describir, gritar, hablar (de), indicar, informar, mencionar, poner de manifiesto, pregonar, repetir, revelar, señalar, soltar</i>
3. vyjadřující jistotu (<i>certeza</i>)	<i>cierto, claro, evidente, obvio, palmario, patente, seguro, de sentido común</i>
4. vyjadřující pravdivost tvrzení	<i>resaltar, saltar a la vista, comprobar, demostrar, explicar, garantizar, probar</i>
5. vyjadřující vnímání (<i>percepción</i>)	<i>advertir, caer en la cuenta (de), encontrarse (con), mirar, notar, observar, oír, percibir, recordar, reparar (en)</i>
6. vyjadřující vlastnictví, nabytí či ztrátu (<i>posesión, adquisición o pérdida</i>)	<i>aprender, averiguar, convencer (de), creer, enterarse (de), estar al tanto (de), leer, saber, olvidar</i>

⁵ GILI GAYA, S: *Curso superior*. s. 133-141

⁶ RAE: *Nueva gramática de lengua española*. s. 1876-1886

Tabulka 2: Významové odstíny pro subjunktiv

VÝRAZY	MATICES
1. vyjadřující záměr či úmysl (<i>voluntad o intención</i>)	<i>aspirar (a), decidirse (a), desear, esforzarse (por), luchar (por), pretender, procurar, querer; tratar (de) + predicados adjetivales: deseoso (de), dispuesto (a), partidario (de), resuelto (a) y predicados nominales: deseo (de), esperanza (de), ganas (de), intención (de), voluntad (de)</i>
2. vyjadřující protiklad či odmítnutí (<i>oposición o rechazo</i>)	<i>desmentir, negarse (a), oponerse (a), rechazar; <u>adjetivos</u>: contrario (a), renuente (a), reticente (a); <u>sustantivos</u>: negativa (a), rechazo, oposición (a)</i>
3. vyjadřující prosbu, žádost, návrh, radu, příkaz či zákaz (<i>influencia</i>)	<i>aconsejar, autorizar (a), demandar, pedir, permitir, prohibir, rogar, solicitar, sugerir, suplicar, urgir (a), vetar; <u>sustantivos</u>: autorización, consejo, orden, petición, recomendación, solicitud, visto bueno (a)</i>
4. vyjadřující příčinu (<i>causa</i>)	<u>sustantivos</u> : <i>causa, culpa, explicación, justificación, motivo, origen, razón</i>
5. vyjadřující tendenci (<i>dirección/inclinación</i>)	<i>abocarse (a), conducir (a), llevar (a); <u>sustantivos</u>: inclinación (a), tendencia (a)</i>
6. vyjadřující afekt či náklonnost (<i>afección</i>)	<i>aburrir(se de), adorar, alegrar(se de), amar, apenar(se de), cansar(se de), congratular(se de), detestar, divertir, doler(se de), encantar, gustar, lamentar, odiar, preocupar(se de), repeler</i>
7. vyjadřující možnost (<i>conveniencia/oportunidad</i>)	<u>adjetivos</u> : <i>(in)adecuado, (in)apropiado, (in)conveniente, (in)oportuno, (in)útil;</i> <u>sustantivos</u> : <i>oportunidad, (in)utilidad</i>
8. vyjadřující nepravdivost (<i>falsedad, duda o error</i>)	<u>adjetivos</u> : <i>dudoso, erróneo, falso, incierto, inexacto, inseguro;</i> <u>sustantivos</u> : <i>error, falsedad, mentira</i>
9. vyjadřující potřebu (<i>necesidad, posibilidad, suficiencia</i>)	<i>bastar, urgir; <u>adjetivos</u>: posible, probable, necesario, imprescindible, suficiente;</i> <u>sustantivos</u> : <i>posibilidad, probabilidad, necesidad, urgencia</i>
10. vyjadřující četnost (<i>in-frecuencia</i>)	<i>anómalo, característico, chocante, común, extraño, frecuente, habitual, peculiar, raro</i>
11. vyjadřující hodnocení (<i>ponderación, estimación</i>)	<i>bueno, espectacular, extraordinario, malo, genialidad, interesante, maravilloso, banal, privilegio, suerte; catástrofe, vergüenza</i>

Existují případy, kdy po výrazu (*matiz*) v řídicí větě lze použít jak indikativ, tak i subjunktiv. Jedná se o tzv. *alternancias modales*⁷, u kterých je třeba do detailu porovnat rozdíly ve formě a významu. V příkladu (4) máme dvě věty, které mají stejný významový odstín (*matiz*), a to *espero que*. V příkladu (4a) je po tomto výrazu použit indikativ a věta nabývá významu: *Očekávám, že se Juan vrátí v pondělí*. Mluvčí tak oznamuje, že pouze čeká, vyčkává na jeho příjezd a je si jistý, že se Juan vrátí. V příkladu (4b) je použit subjunktiv a věta vyjadřuje: *Doufám, že se Juan vrátí v pondělí*. Mluvčí sděluje, že doufá a věří v jeho příjezd. Vkládá naději, že se vrátí, ale svým tvrzením si není jistý, pochybuje o něm. V dalším příkladu (5) máme dvě věty, které závisejí na slovesu *temer(se) que*. Ve větě, kde je použit indikativ (5a), věta znamená: *Obávám se, že mě odhalí*. Mluvčí má podezření, zlé tušení, domnívá se, že se stane něco negativního, a sice, že bude odhalen. Se subjunktivem (5b) mluvčí říká: *Mám strach, že mě odhalí*. Vyjadřuje svůj pocit strachu z něčeho, co považuje za špatné, co by mu mohlo uškodit. Příklad (6) nám ukazuje, že i se slovesem *explicar* se pojí oba dva způsoby. Indikativem (6a) mluvčí sděluje, že mu látka byla vysvětlena, respektive vyložena srozumitelně a podrobně takovým způsobem, že dané látce nyní rozumí a chápe ji (*Profesor mi vysvětlil, že věci nefungují tak, jak jsem si myslel; ale teď už vím, jak fungují*). Kdežto subjunktiv (6b) nás přivádí k příčině či názoru. Objasňuje důvod něčeho (*Tohle vysvětluje, že věci nefungují tak, jak si myslím; skutečnosti mi byly zdůvodněny a já dospěl k názoru, že takhle to není*).

- (4) a. Espero que Juan **volverá** el lunes.
 b. Espero que Juan **vuelva** el lunes.
- (5) a. (Me) temo que me **van** a descubrir.
 b. Temo que me **vayan** a descubrir.
- (6) a. El profesor me ha explicado que las cosas **no funcionan** de tal manera como yo pensaba.
 b. Eso explica que las cosas **no funcionen** de tal manera como yo pienso.

⁷ Problematika tohoto jevu byla zpracována na základě publikace RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. Madrid: Espasa Libros, S.L.U. 2010. s. 478-480

Případů, kdy po stejné *matiz* následuje subjunktiv nebo indikativ je celá řada. Pouze jsem chtěla nastínit, že ne vždy nám významový odstín může sloužit jako vodítko k určení slovesného způsobu ve vedlejší větě. Na prvním místě je vždy mít na paměti význam toho, co chceme sdělit.

1.3. Slovesné časy

Slovesný čas je gramatická kategorie, díky které můžeme určit události v souvislosti s okamžikem, ve kterém jsou pronášeny. Jinými slovy, je to gramatická kategorie, která vyjadřuje časové období, ve kterém daný děj probíhal, probíhá nebo teprve bude probíhat. Hovoříme tak o minulosti, přítomnosti či budoucnosti.

1.3.1. Slovesné časy oznamovacího způsobu (indikativ)

Slovesné časy oznamovacího způsobu ve španělštině jsou dvojího typu. Rozlišujeme časy jednoduché (*simples*) a složené (*compuestos*), jejichž počet je vyšší než v češtině. Následující tabulka představuje přehled slovesných časů indikativu.⁸

Tabulka 3: Slovesné časy oznamovacího způsobu

Tiempos simples		Tiempos compuestos	
presente	canto	pretérito perfecto compuesto	he cantado
pretérito perfecto simple	canté	pretérito anterior	hube cantado
pretérito imperfecto	cantaba	pretérito pluscuamperfecto	había cantado
futuro simple	cantaré	futuro compuesto	habré cantado
condicional simple	cantaría	condicional compuesto	habría cantado

1.3.1.1. Jednoduché slovesné časy

Každý z těchto slovesných časů se používá v určitých situacích.⁹

Přítomný čas (*presente*) se používá pro vyjádření událostí či skutečností, které probíhají v přítomnosti. Nicméně může popisovat i děje, které se odehrávají v jakémkoli

⁸ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. s. 428

⁹ Užití slovesných časů indikativu bylo zpracováno na základě těchto publikací: RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. s. 436-453; GÓMEZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica del español*. s. 148-153

bodě na časové ose, tzn. že může zasahovat jak do minulosti, tak i do budoucnosti. Pokud se jedná o děje, které probíhají v okamžiku, ve kterém se mluvčí nachází (7), hovoříme o přítomném čase současném (*presente actual*). Pro vyjádření bezprostředních dějů v přítomnosti (8) se užívá *presente inmediato*. V tomto případě se jedná o stylistický prostředek k vyjádření skutečností, které mluvčí vidí jako blízké nebo jisté, o kterých ví, že nastanou. *Presente habitual* se používá pro popis opakujících se dějů nebo činností. Vyjadřuje tak děj, který zrovna probíhá, ale zároveň i děj, který už proběhl dříve a který bude probíhat potom (9). V případě, že chceme vyjádřit výroky, které jsou všeobecně pravdivé nebo se za takové považují (10), užijeme tzv. *presente gnómico*. *Presente histórico* slouží pro vyjádření současných dějů, které se odehrály v minulosti (11). S tímto použitím se setkáme především ve výpravné próze (11a), ale užívá se i v běžné řeči (11b). Přítomný čas se také používá místo budoucího času jako stylistický prostředek pro vyjádření budoucích dějů, které mluvčí vidí jako blízké nebo jisté (12). V tomto případě hovoříme o tzv. blízké budoucnosti (*presente por futuro*). Dále je možné použití tohoto času s významem rozkazovacího způsobu (*presente con valor imperativo*), kdy výpověď je pronesena jako zvolání (13).

- (7) **Vivo** en Barcelona.
- (8) **Acabo** pronto.
- (9) Todos los días **me levanto** a las 7.
- (10) La Tierra **gira** alrededor del Sol.
- (11) a. La Segunda Guerra Mundial **empieza** en el año 1939.
b. **Salgo** de mi casa e inmediatamente **me dirijo** a su oficina.
- (12) El mes que viene **voy** a Barcelona a trabajar.
- (13) **Vas** a la escuela y **disculpas** al profesor.

Imperfektum (*pretérito imperfecto*) označuje takové děje, které ze strany mluvčího proběhly v minulosti. Tyto děje jsou popisovány jako průběh nějaké činnosti či skutečnosti, tzn. že se nezajímáme o výsledek této činnosti, ale pouze o její průběh a trvání (14). Imperfektem můžeme také vyjádřit děje, které se v minulosti opakovaly (*valor reiterativo*). Často se ve větách objevují časové výrazy, jako například *siempre*, *a veces*, *entonces*, *todos los días*, *normalmente*, *generalmente*, *en invierno* a další (15). Dále se používá v podmínkových větách (*oraciones condicionales*) v příkladu (16),

pro vyjádření úsilí (*valor de conato*) či zdvořilosti (*valor de cortesía*) v příkladech (17, 18), v řeči dětí jako prvek vyjadřující fantazii (*valor de fantasía*) v příkladu (19). Jedním z posledních použití imperfekta je jeho užití v závěru vyprávění (*valor de cierre*) v příkladu (20) a ve sděleních, která se vyřkla v minulosti s významem do budoucnosti (*futuro en el pasado*; 21).¹⁰

- (14) Los niños **jugaban** en la calle.
- (15) Todo el verano **trabajaba** de camarero en un hotel.
- (16) Si me ganara mucho dinero, me **viajaba** por todo el mundo.
- (17) Le dio un dolor tan fuerte que se **moría**.
- (18) Me **proponía** hablar contigo.
- (19) Este **era** el ladrón y nosotros **éramos** los guardias.
- (20) A los dos años, el pirata **moría** durante la navegación de altura.
- (21) ¿No **era** el partido mañana? → [no dijiste que el partido era ...]

Jednoduchý minulý čas (*pretérito perfecto simple/indefinido*) se používá pro vyjádření dějů, které se odehrály v minulosti nezávisle na nějakém jiném ději. Tyto děje jsou časově ohraničeny (*ayer, aquel día, ese mes, el año pasado*) a považují se za ukončené (22). Tento čas se používá i ve vyprávění (23).

- (22) Solo **trabajó** durante dos meses.
- (23) Ayer por la tarde **tuve** una cita, después **comí** en un restaurante y después **fui** al cine.

Rozdíl mezi *indefinidem* a *imperfectem* spočívá v tom, zda považujeme děj za ukončený či nikoliv. V příkladu (24) máme dvě věty s časovým výrazem *ayer*, kdy v jedné větě je použitý jednoduchý čas minulý (24a), a ve druhé větě imperfektum (24b). Rozdíl spočívá v tom, že pokud mluvčí použije *indefinido*, považuje děj za skončený (24a). Na druhou stranu při použití *imperfecta* (24b) se děj nepovažuje za ukončený, ale je označen pouze jako skutečnost.

Oba tyto časy se dále používají, pokud chceme vyjádřit dva děje, které nejsou souběžné. Jedná se o vyjádření takových situací, kdy probíhá jeden děj, do kterého zasáhne jiný děj (25).

¹⁰ GÓMEZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica del español*. s. 149

- (24) a. Ayer Luis **estuvo** en Barcelona.
 b. Ayer Luis **estaba** en Barcelona.
 (25) **Me duchaba** cuando **llamaste**.

Budoucí čas (*futuro simple*) se užívá pro vyjádření budoucích dějů, které jsou jisté (26). Tento čas se používá pro vyjádření předpokladů či domněnek v přítomnosti (*valor de probabilidad*), kdy nabývá pravděpodobnostního významu (27). V určitých výpovědích, kladných či záporných, se užívá coby rozkaz či nařízení (*valor imperativo*) (28). Ve zvolacích větách se zesíleným významem (*valor intensificador*) vyjadřuje negativní vlastnost, která je často zamýšlena jako urážka či nadávka (29).

- (26) Esta tarde **estudiaré** para el examen.
 (27) En aquellas playas **habrá** cientos de personas.
 (28) **Irás** donde te manden.
 (29) ¡**Será** tonto...!

Podmiňovací způsob jednoduchý (*condicional simple*) se používá pro vyjádření činnosti, která následuje po jiné (30). Dále se užívá, chceme-li vyjádřit pravděpodobnost (*valor de probabilidad*) (31), zdvořilost, laskavost, skromnost nebo ironii (32).

- (30) Si estuviera en casa, le **daría** el chocolate.
 (31) Carmen **tendría** unos 10 perros.
 (32) **Querría** tener ese libro.

1.3.1.2. Slovesné časy složené

Složené slovesné časy jsou takové, které se tvoří pomocným slovesem *haber* a příčestím minulým významového slovesa.

Složený čas minulý (*pretérito perfecto compuesto*) se užívá pro popis minulých dějů, které mají vztah k přítomnosti (33). Často bývá doprovázen časovými údaji, jako například *esta mañana, este mes/año, siempre, nunca, todavía* etc. Tento čas lze použít i pro vyjádření blízké budoucnosti (34).

Rozdíl v použití *pretéríta perfecta* a *indefinida* spočívá v tom, zda se skutečnosti odehrávají v přítomnosti, ve které se mluvčí nachází nebo se už dějí mimo tuto

přítomnost. Užitím *indefinida* (35a) mluvčí sděluje, že on stojí mimo přítomnost, děje se udály dříve, tedy v minulosti. Ale užitím *pretéríta perfecta* mluvčí dává najevo, že děj se odehrává v čase, ve kterém se on sám nachází, tedy v přítomnosti (35b). Další rozdíl v užití obou těchto časů může mít čistě psychologickou podstatu (36). Ve větě (36a) mluvčí sděluje, že smrt matky na něj zapůsobila takovým způsobem, že tato událost zanechala následky do budoucna, jinými slovy, že bolest nad ztrátou matky trvá a mluvčí se s touto skutečností nemůže vyrovnat. V příkladu (36b) mluvčí dává najevo, že tato skutečnost je ukončena a nezanechala žádné následky do budoucna.

- (33) **Hemos comido** a las dos.
- (34) En un segundito **he empezado**.
- (35) a. El mes pasado lo **pasamos** bien.
b. Este mes lo **hemos pasado** bien.
- (36) a. Mi madre **ha muerto** hace cinco años.
b. Mi madre **murió** hace cinco años.

Závislý minulý čas (*pretérito anterior*) označuje předčasnost minulého děje s bezprostředním významem (37). Často se objevuje se spojovacími výrazy *en cuanto*, *después que*, *luego que*, *así que*, *no bien cuando* nebo *tan pronto como*. V současnosti se tento čas používá zřídka a považuje se za archaický. Místo něho se používají slovesné časy *pretérito indefinido* nebo *pretérito pluscuamperfecto*.

- (37) Después que **se hubo levantado** se cayó de nuevo.

Předminulý čas (*pretérito pluscuamperfecto*) vyžaduje přítomnost dalšího děje, na jehož základě se vyjádří předčasnost (38). V některých případech se dá použít i samostatně (bez dalšího děje), pro vyjádření vzdálené minulosti (39). Dále je možné použít tento čas pro vyjádření zdvořilosti v minulosti (40) nebo v hlavní větě v podmínkových větách vedlejších (41).

- (38) Pedro **había vivido** dos años allí cuando se mudó.
- (39) Eso ya lo **había dicho** yo.
- (40) **Había querido** pedirle un favor.
- (41) Si lo hubiera sabido, no lo **había hecho**.

Složený budoucí čas (*futuro compuesto*) popisuje budoucí děj, který předchází jinému budoucímu ději (42). Užívá se rovněž pro vyjádření pravděpodobnosti či domněnek s významem do minulosti (43).

(42) Nos iremos mañana pero antes **habremos visitado** el museo.

(43) **Habrán dado** las diez.

Podmiňovací způsob složený (*condicional compuesto*) se užívá při popisu činnosti, která se rozvíjela mezi dvěma činnostmi v minulosti (44), nebo pro vyjádření pravděpodobnosti, zdvořilosti a ironie s významem do minulosti (45).

(44) Pablo afirmó que ya **habrían estado** allí cuando llegáramos.

(45) **Habrías podido** trabajar más pero no lo hiciste.

1.3.2. Slovesné časy spojovacího způsobu (subjunktiv)

Slovesné časy spojovacího způsobu neboli subjunktivu nemají v češtině žádné zastoupení, tzn. neodpovídají žádnému gramatickému tvaru. Ve španělštině rozlišujeme celkem 6 slovesných časů subjunktivu, a to jak jednoduchých, tak i složených. Přehled všech časů subjunktivu je znázorněn v následující tabulce.¹¹

Tabulka 4: Slovesné časy spojovacího způsobu

Tiempos simples		Tiempos compuestos	
presente	cante	pretérito perfecto compuesto	haya cantado
pretérito imperfecto	cantara/cantase	pretérito pluscuamperfecto	hubiera/hubiese cantado
futuro simple	cantare	futuro compuesto	hubiere cantado

1.3.2.1. Jednoduché slovesné časy

Subjunktiv přítomný (*presente*) se tvoří od kmene první osoby jednotného čísla oznamovacího způsobu přítomného času a užívá se např. pro vyjádření příkazu, pochybnosti či přání (46) v nezávislých větách. Dále se používá ve spojení s výrazy

¹¹ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. s. 428

ojalá pro vyjádření splnitelného přání¹² (47) nebo po operátorech pravděpodobnostní modality, jako například *tal vez, quizás, probablemente, posiblemente* (48). V závislých větách se užívá po předložce *que* ve významu českého aby (49) a ve vedlejších větách, které závisejí na významovém odstínu (*matiz*), jež vyjadřuje pravděpodobnost, možnost, pochybnost, nejistotu, přání, názor či duševní postoj (50).

- (46) ¡No me **digas**!
- (47) Ojalá **haya** alguien en casa.
- (48) Probablemente **lleguemos** a las nueve.
- (49) Te lo digo para que lo **sepas**.
- (50) Es una lástima que no **haya** nieve.

Subjunktiv imperfekta (*pretérito imperfecto*) se tvoří od kmene třetí osoby množného čísla jednoduchého perfekta (*indefinido*) přidáním koncovek **-ra** nebo **-se**, která se vyskuteje méně často. Užívá se v samostatných větách po operátorech pravděpodobnostní modality (51) nebo ve větách přacích (52) a ve vedlejších větách, které závisejí na výrazu, jež vyjadřuje možnost, nejistotu či duševní postoj (53).

- (51) Posiblemente, el mes pasado, los García **estuvieron** en Madrid.
- (52) Ojalá **llegaran** a tiempo.
- (53) Nunca pensé que **fuese** tan grande.

Jednoduchý subjunktiv budoucího času (*futuro simple*) se používá v ustálených spojeních, např. v příslovích (54), a v administrativních, právnických nebo publicistických textech (55).

- (54) Adonde **fueres**, haz lo que **vieres**.¹³
- (55) Quedarán prohibidas las prácticas de precios que **tuviere**n por objeto asegurar a determinados usuarios una posición privilegiada (García Enterría/Tizzano/Alonso, *Código*).¹⁴

12 BAÉZ SAN JOSÉ, Valerio; DUBSKÝ, Josef; KRÁLOVÁ, Jana: *Moderní gramatika španělštiny*. Plzeň: Fraus. 1999. s. 109

13 RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. s. 460

14 *Taméž*

1.3.2.2. Složené slovesné časy

Subjunktiv perfekta (*pretérito perfecto compuesto*) se v samostatných větách užívá po operátorech pravděpodobnostní modalit (56) nebo v přacích větách (57). Pokud je sloveso řídicí věty v přítomném, respektive v budoucím čase, ve složeném perfektu nebo v rozkazovacím způsobu, užívá se subjunktiv perfekta ve vedlejších větách podmětných, předmětných nebo časových (58).

(56) Tal vez Juan **haya venido** hoy.

(57) Ojalá no **hayan vendido** el piso este mes.

(58) No creo que **hayan terminado** esa construcción el próximo lunes.

Subjunktiv předminulého času (*pretérito pluscuamperfecto*) se užívá v přacích větách, kdy přání nemůže být splněno. Dále se užívá v případech, kdy sloveso řídicí věty je v jakémkoli minulém čase nebo v podmiňovacím způsobu, na kterém závisí výrazy vyjadřující duševní hnutí (59) nebo věty podmínkové či způsobové (60).

(59) Me sentí feliz de que **hubiera ocurrido** algo tan importante.

(60) Si **hubiera tenido** tiempo, lo hubiera hecho.

Složený subjunktiv budoucího času (*futuro compuesto*) se používá zejména v administrativních a právnických textech (61).

(61) Para recuperar la fianza que se **hubiere depositado**.¹⁵

1.4. Příslovce

Příslovce (*adverbios*) jsou charakterizována jako slova neohebná, kterými lze vyjádřit bližší okolnosti dějů a vlastností. Ve větě zpravidla plní funkci příslovečného určení a závisejí na slovese, přídavném jméně nebo na jiném příslovci. Příslovce mohou ve větě měnit své umístění, aniž by došlo ke změně významu výpovědi.

1.4.1. Klasifikace příslovcí

Existuje několik měřítek, podle kterých lze příslovce roztrždit. Nejčastější je rozdělení příslovcí podle významu a z hlediska gramatické podstaty.¹⁶

¹⁵ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: Manual*. s. 460

¹⁶ RAE: *Manual*. s. 575-601; GÓMEZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica del español*. s. 208-209; ALARCOS LLORACH, Emilio. *Gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa. 2000. s. 129

1. Příslowce podle významu

- a) příslowce času (*adverbios de tiempo*): *siempre, después*
- b) příslowce místa (*adverbios de lugar*): *allí, arriba, encima, detrás*
- c) příslowce způsobu (*adverbios de modo*): *bien, peor, según*
- d) příslowce míry (*adverbios de cantidad*): *mucho, demasiado, poco, casi*
- e) příslowce přitakání (*adverbios de afirmación*): *sí, claro, bueno, seguro*
- f) příslowce odmítnutí (*adverbios de negación*): *no, nada, nunca, jamás*
- g) příslowce pochybnosti (*adverbios de duda*): *quizás, tal vez, acaso*

2. Příslowce podle gramatické podstaty

- a) ukazovací (*adverbios demostrativos*): *aquí, allá, hoy, entonces, así*
- b) tázací (*adverbios interrogativos*): *cuánto, cuándo, cómo, dónde*
- c) vztahná (*adverbios relativos*): *cuanto, cuando, como, donde*
- d) neurčitá (*adverbios indefinidos*): *muy, algo, demasiado, suficiente*

1.4.2. Příslowce modality

Příslowce modality (*adverbios de modalidad*) zastávají ve větě zvláštní funkci, a to takovou, že ohraničují celou větu a jsou ukazateli modality. Z hlediska diskursu mají za úkol vysvětlit sémanticko-pragmatickou hodnotu modality.

Jak už tomu v lingvistice bývá zvykem, i zde se střetávají rozdílné názory lingvistů na vymezení a následné zařazení těchto příslowců. Anglický lingvista Sidney Greenbaum ve své studii *Studies in English adverbial usage* publikované roku 1969 přichází s rozdělením příslowců na *adjuntos*, *conjuntos* a *disjuntos*. Mezi posledně zmiňované řadí právě příslowce modality. *Los disjuntos* se vyznačují okrajovostí, která jim umožňuje volně se přemísťovat ve větě, tzn. že mohou stát na začátku, uprostřed či na konci věty. Označují subjektivní postoj mluvčího vůči tomu, co sděluje. Nenáleží tedy do syntaktické stavby věty, nýbrž patří k modalitě. V příkladu (62) příslowce *desgraciadamente* nezávisí na slovese, proto nemůžeme tuto větu chápat, že *María* nepřijela nějakým nešťastným způsobem, nešťastně. Mluvčí vyjadřuje subjektivní postoj a říká nám pouze, že „*María* bohužel nepřijela“.

(62) *María, desgraciadamente, no ha llegado.*

Dále je třeba zmínit, že *disjuntos* mohou označovat následující dva postoje:¹⁷

1. Postoj mluvčího k tomu, co sděluje, kdy v příkladech (63) a (64) můžeme sledovat, že mluvčí upřímně říká/nabádá posluchače k tomu, že by měl někomu podat ruku (63), respektive vážně/nařizuje posluchači, aby šel pomoci někomu prostřít stůl (64).

(63) **Honestamente**, deberías ir a echarle una mano.

(64) **En serio**, ve a ayudarle a poner la mesa.

2. Postoj mluvčího nebo posluchače k výpovědi, kdy v příkladech (65) a (66) se mluvčí neptá upřímně/vážně, nýbrž tato příslovce se vztahují k posluchači, po kterém mluvčí chce, aby mu odpověděl na otázku upřímně/vážně.

(65) **Honestamente** ¿crees que es justo lo que están haciendo?

(66) **En serio** ¿cuántas veces has estado en casa?

Catalina Fuentesová Rodríguezová ve svém článku *Adverbios de modalidad* dochází k následujícím závěrům. Potvrzuje, že příslovce modalit jsou výrazové prostředky, které označují postoj mluvčího k tomu, co sděluje. Jsou definovány jako okrajové, tedy *disjuntos*, bez syntaktické funkce a které mohou samy o sobě být odpovědí na otázku. Za příslovce modalit považuje pouze ty příslovce, které vyjadřují určitou míru mínění (jistota, zřejmost, ujištění) a emoce. Její vlastní rozdělení příslovcí modalit je následující:¹⁸

1. Příklad příslovcí vyjadřující **účasť mluvčího**, které označují to, co si myslí nebo jaký je jeho názor, jako například *personalmente, en mi opinión, particularmente, a mi parecer, desde mi punto de vista*.
2. Příklad příslovcí vyjadřující **jistotu** (*ciertamente, sin duda, indudablemente*), **neomylnost** (*seguro*) a **zřejmost** (*evidentemente, naturalmente, obviamente, por supuesto*) podle postoje mluvčího.

17 FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: El adverbio de frase. En: *Revista española de lingüística aplicada (RESLA)*. 1987. č. 3, s. 55-74. Dostupné z: <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/busquedadoc?l=el+adverbio+de+frase&db=3&td=todo>>

18 FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: Adverbios de modalidad. En: *Verba: Anuario galego de filoloxía*. 1991. č. 18, s. 275-321. Dostupné z: <<http://dSPACE.usc.es/handle/10347/3159>>

3. Příslowce vyjadřující **emoce**, kam řadí pozitivní i negativní hodnocení (*afortunadamente, por suerte/desgraciadamente, lamentablemente, tristemente*) a překvapení (*sorprendentemente, asombrosamente*), a dále pak **přání** (*por fin, gracias a Dios, menos mal*).

Jak si můžeme všimnout, tak autorka mezi příslowce modalitý nezahrnuje příslowce vyjadřující pravděpodobnost nebo pochybnost. Zdůvodňuje to tím, že pokud je něco možné/pravděpodobné/nejisté, nezávisí to na postoji mluvčího (mluvčí tak nevyjadřuje subjektivní postoj), nýbrž na logických okolnostech nebo na výsledku nějakých skutečností, akcí nebo procesu.

1.4.3. Příslowce pochybnosti

Pedro Carbonero Cano definuje příslowce pochybnosti (*adverbios de duda*) jako „*elementos que formulan el marco nocional en el que el hablante concibe el proceso verbal expresado*.“¹⁹ Patricio Moreno dodává, že „*los adverbios de duda están insertos en un campo más amplio, junto a los llamados adverbios de afirmación y de negación. En conjunto, forman la clase de los adverbios incidentes al modo verbal*.“²⁰

Mezi příslowce vyjadřující pochybnost se řadí především *a lo mejor, acaso, quizás* a *tal vez*. K jejich charakteristickým rysům patří tyto vlastnosti: ovlivňují celou výpověď, mohou se objevit jak na začátku, uprostřed, tak i na konci věty, v omezené míře se mohou vyskytovat v tázacích větách, nemohou se pojit s imperativem a po syntaktické stránce mohou naznačovat protiklad mezi indikativem a subjunktivem. V rozdělení příslowcí podle Sidneyho Greenbauma se řadí mezi *disjuntos* (viz výše).

1.4.3.1. Quizás

Quizás je nejpoužívanějším a nejstarším příslowcem vyjadřujícím pochybnost ve španělštině. Jak můžeme vidět v příkladu (67), objevuje se ve větě na jakémkoli místě, tzn. že může stát na začátku, uprostřed i na konci věty. Může být samo o sobě odpovědí na otázku, a to i v případě, kdy sloveso není přímo vyjádřeno (68). *Quizás* nemusí vždy vyjadřovat pochybnost, ale jak vidíme v příkladu (69), může vystihovat radu nebo návrh.

19 CARBONERO CANO, Pedro: Afirmación, negación, duda. *Revista española de lingüística*. 1980. roč. 10, č. 1, s. 167 – 176. Dostupné z: <<http://www.uned.es/sel/pdf/ene-jun-80/Carbonero.pdf>>

20 MORENO, Patricio: *El campo semántico de los adverbios de duda*. En: FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Adverbios de modalidad*. En: *Verba: Anuario galego de filoloxia*. 1991. č. 18, s. 275-321

- (67) a. **Quizás** viene hoy.
 b. Es muy difícil pero, **quizá**, lo entiendas al final.
 c. ¿Te ha sucedido algo **quizá**?
- (68) ¿Crees que ganaremos el partido mañana? ... **Quizá**.
- (69) **Quizá** deberías ponerte el vestido azul. Te queda mejor.

Než se podíváme, jak je příslovce *quizás* definováno v níže uvedených třech slovnících, vysvětlíme si, proč se někdy užívá tvar *quizá* a jindy zase *quizás*. Hned v úvodu je třeba zdůraznit, že obě formy jsou správné. *Quizás*, s koncovým -s, se začalo vyskytovat až počátkem 17. století. Do té doby byla tato forma považována gramatiky za vulgární. Znamená „*que sabe*“ <*quid sapit*>, neosobní tykání. Odtud se vyvinula forma *quizás*. Kdežto *quizá*, bez koncového -s, pochází z <*qui sapit*>.

Diccionario de la Real Academia Española²¹

- Adverbio de duda con que se denota la posibilidad de que ocurra o sea cierto lo que se expresa junto con su correspondiente etimología QUI SAPIT, quién sabe; quizabes <qui sapit> quién sabe.
- Locución, quizá y sin quizá, que se emplea para dar por segura o por cierta una cosa.

Diccionario de uso del español de María Moliner²²

- Adverbio con que se expresa la creencia en la posibilidad de cierta cosa. Quizá no lo creas, pero ... ¿vendrás mañana? - Quizá.
- Quizá y sin quizá (inf.). Réplica con que se afirma la certeza o seguridad de una cosa que alguien ha expresado dubitativamente con quizá o quizás.

Diccionario del español actual de Manuel Seco²³

- Adverbio que expresa duda o inseguridad.
- Expresa seguridad ante algo que ha empezado pesándose y presentándose solo como posible (Este personaje, quizá y sin quizá, es imbécil).

21 RAE: *Diccionario de la lengua española*. 22ª ed., volumen II. Madrid: Espasa Calpe. 2007. s. 1714

22 MOLINER RUIZ, María: *Diccionario de uso del español de María Moliner*. 3ª ed., volumen II. Madrid: Gredos. 2007. s. 918.

23 SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia; RAMOS, Gabino: *Diccionario del español actual*. 2ª ed., volumen II. Madrid: Aguilar. 2011. s. 3782.

1.5. Modalita

Modalita vyžaduje rozdílné přístupy pojetí, které vycházejí z konceptu logiky, sémantiky, psychologie, pragmatiky, ze syntaxe nebo z teorie procesu výpovědi.

Tři základní disciplíny, které se zabývají pojetím modality jsou logika, lingvistika a sémiotika. Pro naše potřeby se podíváme na modalitu z hlediska lingvistického a logického. Nejdříve se zaměříme na problematiku, jak vymezit tento termín, a poté se podíváme na pojetí logické a lingvistické modality.

1.5.1. Problematika vymezení pojmu modalita. Historie

Existuje více či méně shoda mezi lingvisty v konceptu modality, a to takovém, že modalitu chápou jako postoj mluvčího ve vztahu k posluchači a k vyjadřovanému obsahu výpovědi jím samým.²⁴ Problém mezi lingvisty vyvstává v okamžiku, kdy je třeba rozlišit základní druhy modality.²⁵ Někteří autoři dešifrují modalitu výhradně na základě slovesných způsobů, pro jiné lingvisty má modalita dopad na celou větu či výpověď. Jiní omezují modalitu pouze na odstíny vyjadřující myšlenky a pocity, jako je například přání, pravděpodobnost, pochybnost, nebo na různá stanoviska mluvčího, která zastává ve vztahu k tomu, co je reálné, nereálné a možné.²⁶ A navíc někteří autoři míchají různá hlediska dohromady.

Lingvisté, kteří se jako první začali zabývat otázkou modality, byli představitelé ženevské školy, kdy nejvýraznějšími postavami jsou Georges Galichet, André Bonnard, Ferdinand Brunot a Charles Bally.

Georges Galichet rozlišuje způsob (*modo*) a modalitu, kterou považuje za slovesnou kategorii přidanou na stejnou úroveň ke slovesnému vidu, času a rodu. Podle něj vyjadřuje modalita postoj mluvčího co se týče samotného provedení, které se vyjadřuje pomocí slovesného způsobu.

André Bonnard tvrdí, že věta je pronášena se záměrem informovat nebo být informován, respektive vyjádřit nějaký pocit či přání. Tudíž modalitu označuje jako postoj přijatý samotným mluvčím.

24 CARRETERO, Marta: Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal. En: *DICENDA. Cuadernos de Filología Hispánica*. 1991-1992. č. 10, s. 41-61. Dostupné z <<http://revistas.ucm.es/index.php/DICE/article/view/DICE9192110041A/13245> >

25 *Tamtéž*

26 CARRETERO, Marta: *Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal*. s. 41-61; JIMÉNEZ JULIÁ, Tomás: *Modalidad, modo verbal y modus clausul en español*. s. 175-214

Podle **Ferdinanda Brunota** modalita vyjadřuje postoj mluvčího ve vztahu k výpovědi, kdy tyto postoje mohou být motivovány intelektem, vůlí a citem.²⁷

Tyto poznatky, ke kterým došel Ferdinand Brunot, rozšířil **Charles Bally**, který se zabýval modalitou důsledněji, a definuje ji „*La modalité est la forme linguistique d'un jugement intellectuel, d'un jugement affectif ou d'une volonté qu'un sujet pensant énonce à propos d'une perception ou d'une représentation de son esprit.*“²⁸ Dále dochází k závěru, že přímo vyjádřená myšlenka má dvě rozdílné části: *dictum*, který odpovídá pojmovému obsahu myšlenky, a *modus*, jehož prostřednictvím vyjadřuje subjekt výpovědi svůj postoj ve vztahu k obsahu výpovědi, tedy k diktu.²⁹ Charles Bally rozlišuje modalitu explicitní a implicitní (viz. podkapitola 1.5.3.1. Diktum a modus).

Modalita, coby lingvistická kategorie, shromažďuje rozdíly mezi výpověďmi z hlediska různých postojů mluvčího nebo z hlediska pravdivosti obsahu sdělení, které tyto výpovědi vyjadřují. Pro lepší pochopení se podíváme na příklad (70), kde máme čtyři věty (a – d), kdy rozdíly mezi jednotlivými výpověďmi jsou považovány za odlišnosti modality. Výpovědi (70a a 70b) popisují stav věcí a ve vztahu ke skutečnosti mohou být charakterizovány jako pravdivé nebo nepravdivé, přičemž každý z výroků se k pravdě staví jinak. Naopak ve výpovědích (70c a 70d) se projevuje příkaz, který mluvčí směřuje k posluchači (70c) a přání mluvčího (70d). V těchto případech nemůže být pravda nebo nepravda podřízena úsudku, jelikož tyto výpovědi nevypovídají o stavu věcí, nýbrž vyjadřují nařízení, respektive přání, kdy jejich skutečnost nelze ověřit.³⁰

- (70) a. Alfredo es soltero.
b. Alfredo no es soltero.
c. ¡No digas mentiras!
d. ¡Ojalá Juan hubiese estado en Paris!

27 ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modality ve španělštině*. Praha: Univerzita Karlova. 1980. s. 12

28 „*La forma lingüística de un juicio intelectual, de un juicio afectivo o de una voluntad que un sujeto pensante enuncia a propósito de una percepción o de una representación de su espíritu.*“; BALLY, Charles: *Syntaxe de la modalité explicite*. Ženeva: Cahiers de F. S. Saussure. 1942. s. 3

29 ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modality ve španělštině*. s. 12-13

30 LYONS, John: La modalidad. En: *Semántica: versión castellana Ramon Cerda*. Barcelona: Editorial Teide. 1989. s. 719-777

1.5.2. Logická modalita

Nejprve byla věnována pozornost modalitě z hlediska filozofie, až později projeví autoři zájem o modalitu z hlediska lingvistiky. Již **Aristotelés** rozlišoval úsudky oznamovací neboli soudy apofantické (*juicios apofánticos*) od sémantických, které považoval za významové.³¹ **Scholastikové** rozlišovali dva druhy výroků: rozhodný (propozice *in esse*) a modální.³² Prvním typem se rozumí věty přísuzovací, které vypovídají, že daný přísudek je či není přisouzen danému podmětu. Na druhou stranu u modálního výroku je důležité, jakým způsobem je spojen přísudek s podmětem. Pojmenováním jazykové modality z čistě logického hlediska se zabýval i německý filozof a myslitel **Immanuel Kant**, který ve své *Kritice čistého rozumu* předložil klasifikaci soudů podle kvantity, kvality, relace a modalit, v jejímž rámci dále dělí soudy na problematické (možnost a nemožnost), asertorické (existence a neexistence) a apodiktické (nutnost a příčinnost).³³ Z tohoto rozdělení je patrné, že Kantovo pojetí modalit je založeno na nutnosti, možnosti a nemožnosti. Od Kantova rozdělení soudů převládá ve filozofické koncepci modalit epistemologický výklad, tzn. že modalita by měla vyjadřovat stupeň, popřípadě míru jistoty mluvčího ve vztahu k tomu, co sděluje.

K tomu, abychom se dostali k modalitě z hlediska logického pojetí, bylo zapotřebí stručně popsat, jak byla modalita chápána ve filozofii. V závěru tohoto přehledu jsme se dostali ke dvěma pojmům: nutnost a možnost, na jejichž základě se bude odvíjet **rozdělení modalit z logického hlediska na aletickou, deontickou, epistémickou a dynamickou modalitu**.

Než přikročíme k podrobnému zkoumání jednotlivých typů modalit z logického hlediska, je nutné připomenout, že rozdělení logické modalit se liší u jednotlivých lingvistů. **Jean Luis Gardies** ve své koncepci logické modalit rozlišuje ontickou (nutnost a možnost), časovou, deontickou (povolení a nařízení), hodnotící, epistémickou (jistota a pravděpodobnost) a bulomaickou modalitu (přání a obava).³⁴

31 HINOJOSA MELLADO, María Paz: *La persuasión en la Prensa Femenina: Análisis de las Modalidades de la Enunciación*. Madrid: Vision Libros. 2008. s. 144

32 *Tamtéž*

33 ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modalit ve španělštině*. s. 14

34 GARDIES, Jean Luis: Tentative d'une définition de la modalité. En J. David & G. Kleiber (dir.) *La notion sémantico-logique de modalité*. Paris: Klincksieck. 1983. s. 13-24. En: FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad. En: *Revista española de lingüística aplicada*. 1991. č. 7. s. 93-108. Dostupné z: <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1959747>>

Algirdas Julien Greimas & Joseph Courtés řadí mezi logickou modalitu následující typy: aletickou (podle Jeana Luise Gardiese ontická), epistémickou, deontickou a faktivní modalitu.³⁵

Pro výklad jednotlivých typů logické modality jsem zvolila publikaci *Semántica* od Johna Lyonse a článek *Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal* od Marty Carreterové, ve kterém autorka předkládá vlastní pojetí logické modality vycházející z konceptu Michaela R. Perkinse, který rozdělil logickou modalitu na základě tzv. možných světů.³⁶

Než přistoupíme k vymezení a základní charakteristice jednotlivých typů logické modality, chci zdůraznit a připomenout, že klíčovými pojmy v tomto konceptu jsou nutnost (*necesidad*) a možnost (*posibilidad*).

1.5.2.1. Aletická modalita

Výraz *alético* je odvozen z řeckého slova *alethes*, což znamená pravdivý.³⁷ Aletická modalita se zabývá tím, zda výrok je nezbytně nebo eventuálně pravdivý. Tento typ modality je spojen s analytickým nebo syntetickým pojetím výroků. Analytická sdělení, někdy označována jako tautologická, jsou taková, která jsou nutně pravdivá nebo nepravdivá (71). Na druhou stranu syntetický výrok je takový, který je eventuálně pravdivý nebo nepravdivý (72).³⁸

(71) Los triángulos tienen tres lados.

(72) El cielo está nublado.

1.5.2.2. Epistémická modalita

Termín *epistémico* pochází z řeckého slova *episteme* a znamená vědění, poznání.³⁹ Epistemologie se zabývá podstatou a původem poznání, kdežto epistémická logika zkoumá logické uspořádání tvrzení. Epistémická modalita je spojena s výrazy

35 GREIMES, Algirdas Julien & COURÉS, Joseph: *Semiótica*. Madrid: Gredos. 1982. En FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad*. s. 93-108

36 Výraz „možné světy“ byl poprvé použit německým filozofem Gottfriedem Wilhelmem Leibnizem v jeho Pojednání o metafyzice (*Discurso sobre la metafísica*, 1686)

37 LYONS, John: La modalidad. En: *Semántica: versión castellana Ramon Cerda*. s. 723

38 *Tamtéž*, s. 719-723

39 *Tamtéž*, s. 725

poznání a jistota a definuje se jako stupeň závazku, který mluvčí přijímá ve vztahu k pravdivosti obsahu výroku, jinými slovy, do jaké míry je výrok pravdivý nebo nepravdivý. V příkladu (73) máme ukázkou epistémické možnosti, kdy mluvčí připouští, že je možná jak pravdivost, tak i nepravdivost výroku neboli je možné, že zítra bude pršet, ale taky je zde možnost, že pršet nebude. Na druhou stranu v příkladě (74) mluvčí nepřipouští, že by byl výrok nepravdivý, považuje ho za nezbytně pravdivý, tudíž se jedná o epistémickou nutnost.

Mezi typické lingvistické prostředky, kterými může být vyjádřena tato modalita, se řadí příslovce, přídavná jména, způsobová slovesa i změny ve slovesném způsobu.

(73) Es posible que llueva mañana.

(74) Debe de estar lloviendo.

1.5.2.3. Deontická modalita

Výraz *deóntico* je odvozen z řeckého slova *déon* neboli nutnost.⁴⁰ Tento typ logické modality je založen na výrazech dovolení (*permiso* tzn. *posibilidad deóntica*, viz příklad 75) a nařízení (*obligación* tzn. *necesidad deóntica*, viz příklad 76).⁴¹

(75) Puedes venir mañana. [tienes permiso para ello]

(76) Tienes que venir mañana. [tienes la obligación]

Deontická modalita může být vyjádřena pomocí intonace, syntaxe nebo změn ve slovesném způsobu. V některých případech je možné, že stejný gramatický nebo lexikální výrazový prostředek je schopen vyjádřit jak deontickou, tak i epistémickou modalitu. Často se jedná o případ slovesa *poder*, které se používá pro vyjádření obou modalit. Jak můžeme vidět, tak věta *Puede entrar* může vyjadřovat jak dovolení, tak i možnost, že vstoupí.

1.5.2.4. Dynamická modalita

Nutnost a možnost dynamické modality je vyjadřována na základě možných světů přírodních zákonů. Jedná se o modalitu, která se zabývá vnitřními možnostmi, respektive schopnostmi něco dělat, a přáním.

40 LYONS, John: La modalidad. En: *Semántica; versión castellana Ramon Cerda*. s. 754

41 CARRETERO, Marta: *Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal*. s. 41-61

1.5.3. Lingvistická modalita

Lingvisté následovali logiky a i oni používali výraz modalita, ale vždy rozpoznávali, že jazyk se nutně nepřizpůsobuje ve vnitřních rozdílech těm logickým.

Řeční gramatikové nepoužívali koncept modalita jako deskriptivní prostředek. Zdá se, že pouze **modisté** (*los modistae*) využili koncept modalita k rozboru věty. Tomáš z Erfurtu v popisu slovesa zavedl dva prvky: *compositio*, který sloužil ke spojení přísudku s podmětem, a *significatio*.⁴² V gramatice **Port-Royal** se uvádí, že sloveso vždy vyjadřuje nějaký úsudek a že při popisu slovesných způsobů se provádí sloučení tradičního pojetí způsobu s pojetím logické modalita. Autoři vylíčili slovesné způsoby jako vyjádření duševního pohnutí mluvčího.⁴³

Čím dál častěji různí autoři přicházeli s návrhem, že v každé větě je třeba rozlišovat nějakou složku, která by odpovídala obsahu modalita. Pro Charlese Ballyho je možné v obsahu sdělení, který náleží do lingvistické komunikace, vyčlenit „*la représentation reçue par les sens, la mémoire ou l'imagination, et l'opération psychique que le sujet opère sur elle.*“⁴⁴ Došel k závěru, že ve větě je možné vydělit dvě složky: *dictum* a *modus*.

Pojetí dikta a modu je z hlediska lingvistické modalita velmi důležité, proto se na tyto dvě opozice podíváme důkladněji a probereme je v následující podkapitole.

1.5.3.1. Diktum a modus

Jak už bylo řečeno výše, byl to právě Charles Bally, francouzský lingvista a představitel ženevské školy, který se jako první začal zabývat rozlišením dikta a modu ve výpovědi.⁴⁵ Diktum tedy vyjadřuje obsah výpovědi a modus postoj mluvčího, kterým dává najevo vztah vůči tomuto obsahu. Modus je směřován k mluvčímu a je prostředkem, kterým je možné zhodnotit řečené. Na druhou stranu diktum poukazuje na nějakého účastníka promluvy (může a nemusí se shodovat s postavou mluvčího) a funguje jako prostředek pro zhodnocení nějaké skutečnosti.

42 BURSILL-HALL, Geoffrey L.: *Speculative grammars of the Middle ages: the doctrine of partes orationis of the Modistae*. Mouton: The Hague. 1971. s. 239

43 VELARDE LOMBRAÑA, Julián: *Historia de la lógica*. Oviedo: Universidad de Oviedo, Servicio de Publicaciones, D.L. 1989. s. 160-165

44 „*La representación recibida por los sentidos, la memoria o la imaginación, y la operación psíquica que el sujeto realiza sobre ella.*“ BALLY, Charles: *Syntaxe de la modalité explicite*. Ženeva: Cahiers de F. S. Saussure. 1942. s. 3

45 ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modalita ve španělštině*. s. 12-13

Charles Bally nepovažuje modus jako pouhou lexikální charakteristiku dikta, ale zahrnuje do něj i expresivnost mluvčího, a to nezávisle na způsobu, jakým se vytváří. Na základě tohoto poznatku dochází ke zjištění, že je možné rozlišit modalitu explicitní a implicitní. **Explicitní** modalita je přímo spojena se subjektem mluvčího, který je shodný s modálním subjektem. Naopak hovoří o **implicitní** modalitě v těch případech, kdy modální postoj subjektu výpovědi není přímo vyjádřen, ale je možné ho odvodit z dikta, kde může být naznačen morfologicky nebo prozodicky.⁴⁶

Jak můžeme vidět, jedna věc je modální obsah a druhá věc je modalita vždy přítomna v každé výpovědi, která označuje postoj mluvčího k tomu, co sděluje. Dá se říci, že „*la modalidad, pues, es un contenido semántico pragmático que depende del contexto enunciativo propiamente, de la propia organización del esquema de comunicación. Apunta a los interlocutores del acto, sobre todo al propio organizador: el hablante.*”⁴⁷ Jak správně zmiňuje Catalina Fuentesová Rodríguezová, výrazové prostředky modality jsou velmi rozličné.⁴⁸

1. prostředky **intonační**
2. prostředky **sémantické**
3. prostředky **syntaktické**
 - příslovce: *afortunadamente* ...
 - přídavná jména: *es cierto, probable* ...
 - určité částice: *qué*
 - změna pořádku slov
 - citoslovce
4. prostředky **morfematické**
 - slovesný způsob
 - augmentativum/deminutivum⁴⁹

46 ZAVADIL, Bohumil: *Kategorie modality ve španělštině*. s. 12-13; FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad*. s. 93-108

47 FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad*. s. 93-108

48 *Taméž*

49 Augmentativum je slovo se zveličeným významem, jehož opakem je deminutivum (slova zdrobnělá)

1.5.3.2. Modalita z výpovědního hlediska

V rámci této modalidy se rozlišují dva typy, a to výpovědní (*modalidad de la enunciación*) a větná (*modalidad del enunciado*). Problematika v rozlišení těchto dvou typů modalit má své kořeny v teorii mluvnických aktů⁵⁰ a také v rozšíření logické modalidy jako jednoho z konceptů výpovědi.

Rozdílnost mezi výpovědní a větnou modalitou spočívá v rozlišení mezi procesem a aktem. U sdělení se předpokládá vztah mezi mluvčím a posluchačem, který vede k formulaci věty, která se považuje za neměnný výsledek.

1. **Výpovědní** modalita (*modalidad de la enunciación*) označuje způsob komunikace mezi mluvčím a posluchačem (například nařízení či přání proti přiznání). Na základě toho každá výpověď má „*una modalidad de enunciación obligatoria que será declarativa, interrogativa o imperativa.*”⁵¹
2. **Větná** modalita (*modalidad del enunciado*) vyjadřuje postoj mluvčího ve vztahu k tomu, co sděluje. Jedná se o vztah mezi mluvčím a vypovězeným neboli jak mluvčí staví výrok vzhledem k jeho pravdivosti (možnost, jistota, nemožnost).

1.5.4. Shrnutí

Pod pojmem modalita neboli modus se odráží možnost volby, kterou má mluvčí k dispozici, díky které může vyjádřit různé výpovědi, jako například ujištění, otázku, přání, příkaz apod.

V každém případě je nutné rozlišovat postoj mluvčího, když vytváří sdělení ukazující, že si mluvčí není jistý skutečností daného sdělení a když vyjadřuje nařízení nebo přání. V prvním případě mluvčí vyjadřuje logickou modalitu epistémickou, a ve druhém logickou modalitu deontickou.

V tradiční evropské lingvistické analýze se stanovilo dvojí rozlišení modalidy, a to na výpovědní a větnou modalitu.

50 Teorie mluvnických aktů nabízí jinou možnost, jak nahlížet na lingvistickou modalitu. Rozlišuje se mezi *acto locutivo*, jehož prostřednictvím mluvčí jednoduše něco říká, a *acto ilocutivo*, pomocí kterého mluvčí vykonává nějakou činnost rozdílnou od pouhé komunikace. John Searle ve své publikaci *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language* publikované roku 1969 rozlišuje pět základních *actos ilocutivos*: *asertivos, directivos, comisivos, declarativos y expresivos*.

51 FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad*. s. 93-108

1.6. Termín operátor

Ve studiích zabývajících se diskursivními ukazateli (*marcadores discursivos*) se můžeme setkat s termínem operátor (*operador*). Autoři José Portolés a María Antonia Martín Zorraquinová ve společné práci *Los marcadores del discurso* z roku 1999 rozlišují celkem pět základních skupin diskursivních ukazatelů: *conectores*, *operadores argumentativos*, *estructuradores de la información*, *reformuladores* a *marcadores conversacionales*. Vzhledem k tomu, že problematika diskursivních ukazatelů je složitá a značně obsáhlá, pro naše účely se zaměříme pouze na vymezení termínu operátor, který je pro nás nejdůležitější.

Enrique Alcaraz Varó a María Antonia Martínez Linaresová definují termín operátor jako „*unidades gramaticales que pueden incluir dentro de su ámbito a distintas partes de la oración o enunciado, y dan lugar, por tanto, a interpretaciones diferentes según sea su alcance.*“⁵² Jacques Moechsler a Anne Réboulová tvrdí, že „*un opérateur est un foncteur qui a pour argument une proposition atomique, alors qu'un connecteur est un foncteur qui a pour argument une paire ordonnée de propositions.*“⁵³ José Portolés a María A. Martín Zorraquinová charakterizují tento termín slovy „*Los operadores argumentativos son aquellos marcadores que por su significado condicionan las posibilidades discursivas del miembro del discurso en el que se incluyen, pero sin relacionarlo con otro miembro anterior.*“⁵⁴

Operátor je možné definovat jako prvek, který nevyžaduje předchozí složku k jeho pochopení a jehož syntaktický rámec nepřesahuje hranice výpovědi. Operátor se objevuje v úseku výpovědi, kdy určitým způsobem ovlivňuje a podmiňuje tuto část diskursu, ale nepropojuje ho s žádnou z předcházejících částí.

José Portolés uvádí operátory, jako například *en realidad*, *en el fondo*, *después de todo*, *al fin y al cabo*. Význam posledních dvou zmiňovaných operátorů má vyšší argumentační sílu, tzn. posilují význam argumentu v té části výpovědi, ve které se daný argument střetává s jinými. Z toho by se dalo usuzovat, že operátory obvykle působí

52 ALCAREZ VARÓ, Enrique y MARTÍNEZ LINARES, María Antonia: *Diccionario de la lingüística moderna*. Barcelona: Ariel. 1997. s. 392-393. En: FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Operador/conector, un criterio para la sintaxis discursiva*. *RILCE*. 2003. č. 19.1., s. 61-85. Dostupné z: <<http://dspace.unav.es/dspace/handle/10171/5357>>

53 MOECHSLER, Jacques y RÉBOUL, Anne: *Dictionnaire Encyclopédique de Pragmatique*. Paříž: Seuil. 1994. s. 179. En: *Tamtěž*

54 PORTOLÉS, José y MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia: *Los marcadores del discurso*. En: Bosque y Demonte. *Gramática descriptiva*. 1999. s. 4139. En: *Tamtěž*

na argumentační sílu určité části výpovědi a také na sdělovací strukturu.

Catalina Fuentesová Rodríguezová ve svém článku *Operador/conector, un criterio para la sintaxis discursiva* dochází k závěru, že operátor je prvek, jehož diskursivní funkce nepřesahuje hranice vlastní výpovědi a má vliv na různé makrostruktury. Předkládá rozdělení operátorů na rozdílné typy:⁵⁵

1. *modales (afortunadamente, gracias a Dios, en realidad)*
2. *enunciativos (en el fondo, francamente, vamos, en definitiva)*
3. *atenuativos (de algún modo, en cierto modo)*
4. *de fuerza argumentativa (al menos, hasta, incluso, ni siquiera)*
5. *de focalización informativa (precisamente, justamente, ¿no?, ¿verdad?)*

Tyto operátory se vyskytují ve výpovědní, argumentační a informativní makrostruktuře. Za operátor nepovažuje takové spojovací výrazy, které spojují vyšší celky ve větě.

1.6.1. Operátor jako ukazatel modality

Jak jsme již zmínili v předešlé podkapitole, pod pojmem modalita se rozumí postoj mluvčího ve vztahu k obsahu výpovědi a jeho postoj vůči posluchači. Z tohoto úhlu pohledu lze rozlišit dva rozdílné typy modalit, a to výpovědní (*modalidad de la enunciación*) a větnou (*modalidad del enunciado*). Aby mohl mluvčí vyjádřit své postoje, má k dispozici různé lingvistické prostředky, jako například slovesný čas a způsob, intonaci, pořádek slov ve větě, podstatná a přídavná jména, příslovce, citoslovce a v neposlední řadě také samotný kontext.

V rámci **výpovědní** modality můžeme zařadit ty operátory, které odrážejí subjektivní postoj mluvčího. Jedná se především o operátory vyjadřující přání, strach či radost. Jako příklad se uvádějí *¿eh?, ¿verdad?, ¿sabes?, ojalá, por Dios, menos mal, por fin, por cierto, precisamente, afortunadamente, francamente, vamos, por desgracia, por lo menos* etc.⁵⁶

55 FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina: *Operador/conector, un criterio para la sintaxis discursiva*. En: *RILCE*. 2003. č. 19.1., s. 61-85

56 ARCE CASTILLO, Ángela: *Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español actual*. En: *Revista ELUA (Estudios de lingüística de la Universidad de Alicante)*. 1998. č. 12, s. 9-23. Dostupné z: <http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/6325/1/ELUA_12_01.pdf>

Operátory **větné** modality se rozumí ty, které vyjadřují pravdivost, možnost, eventuálnost či pochybnost vůči sdělovanému obsahu výpovědi. Mezi operátory řadící se k větné modalitě zpravidla patří *tal vez, quizá, a lo mejor, seguramente, por supuesto, lógico, evidentemente, claro que, naturalmente, seguro, desde luego, realmente, de verdad, en efecto, en realidad, efectivamente, propiamente, exactamente* etc.⁵⁷

Pouze pro ilustraci si uvedeme rozdělení operátorů modality podle Manuela Martí Sáncheze převzatého z publikace *Construcción e interpretación de discursos y enunciados: Los marcadores*, ve které dělí operátory modality vyjadřující:⁵⁸

1. emoce
2. pravděpodobnost (*probablemente, posiblemente, seguramente*)
3. možnost a pochybnost (*quizá, tal vez, a lo mejor, acaso*)

1.7. Korpus

Součástí této kvalifikační práce je i praktická, respektive výzkumná část, která je vyhotovena na základě vyhledávání informací v lingvistickém korpusu. Jelikož je tato práce zaměřena na analýzu španělských způsobů, indikativu a subjunktivu, a operátoru pravděpodobnostní modality *quizás*, k vyhledávání potřebných informací nám poslouží korpus Španělské královské akademie (*El Corpus de referencia del español actual*, dále jen *CREA*), který je veden od roku 1997. Pomocí *CREA* je možné vyhledat jazykový materiál, psaný i mluvený, ze všech zemí, ve kterých je španělština úředním či oficiálním jazykem nebo kde její použití je hojně rozšířené.

Korpus je základní prostředek, který využívá korpusová lingvistika, což je lingvistická disciplína, která se začala rozvíjet v 80. a 90. letech 20. století, a to díky rychlému rozvoji výpočetní techniky. Jako taková zkoumá jazyk prostřednictvím elektronických jazykových korpusů a s tím související studium výstavby těchto korpusů, jejich zpracováním a příslušnou metodologií.

Obecně se dá termín korpus vymežit jako soubor textů (psaných i mluvených), které jsou shromážděny do počítačového systému, což umožňuje vyhledávat informace za účelem studia slov, jejich významů a kontextů. Každý korpus je uzpůsoben tak,

⁵⁷ ARCE CASTILLO, Ángela: *Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español*. s. 9-23

⁵⁸ Martí Sánchez, Manuel: *Construcción e interpretación de discursos y enunciados: Los marcadores*. Madrid: Edinumen. 2003. s. 51-54

aby si každý mohl podle svého zvolit potřebné parametry pro vyhledávání.

Jazykové korpusy lze rozdělit z hlediska lingvistiky jednak na psané a mluvené, tak na diachronní a synchronní, který je dnes převažujícím typem a obsahuje texty současného jazyka. Naopak diachronní korpus (např. *Corpus Diacrónico del Español – CORDE*) umožňuje vyhledávat texty, které pokrývají několik vývojových stádií daného jazyka, případně celý jeho vývoj. Dále pak je možné vydělit paralelní, studijní, cvičné a testovací korpusy.

Korpus CREA je navržen tak, aby poskytoval vyčerpávající informace ohledně jazyka. V květnu 2008 činil stav databáze přes více než 160 miliónů psaných i mluvených textů ze všech španělsky mluvících zemí. Mezi psané texty jsou zahrnuty knihy, noviny a časopisy. Mluveným materiál se rozumí přepis zvukových nahrávek, a to zejména z televize či rádia.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

Součástí této kvalifikační práce je praktická část spočívající v lingvistickém výzkumu, jehož cílem je ověření statistického výskytu indikativního a subjunktivního vyjádření po operátoru pravděpodobnostní modality *quizás* v neiniciální pozici v evropské španělštině.

Výzkumná část je vypracována pomocí korpusu CREA Španělské královské akademie,⁵⁹ jehož pomocí jsou vyhledány potřebné informace pro statistickou analýzu. Vzhledem k tomu, že použití obou slovesných způsobů je směřováno do oblasti Španělska, rozhodla jsem se pro zkoumání použití indikativu⁶⁰ a subjunktivu v rámci jednotlivých žánrů. Korpus jich nabízí celkem pět, a to knihy, noviny, časopisy, propagační a ostatní psané prostředky a jako poslední mluvený materiál. U každého žánru lze zvolit libovolné téma. Potřebné informace pro výzkum jsou ohraničeny časovým obdobím od roku 1990 do 2004 včetně (korpus neobsahuje novější data), tedy se jedná o výskyty v rozmezí 15 let.

2.1. Postup při zpracování výzkumu

Před začátkem vlastního bádání bylo třeba zjistit, jak korpus funguje a jaké možnosti nabízí.⁶¹ Poté bylo nutné vypracovat schéma a tabulku, do které se budou zapisovat zjištěné údaje. Samotné vyhledávání v korpusu probíhá ve třech krocích:

1. První krok spočívá v nastavení parametrů pro vyhledávání. Do políčka *Consulta* se zadá hledaný výraz. Pro naše potřeby budeme zadávat tvar *quizá**, kdy korpus naráz vyhledá jak formu *quizás*, tak i variantu *quizá*, která je také součástí výzkumu. Poté zvolíme potřebná kritéria pro vyhledání informací, jako například časové rozmezí, zeměpisnou oblast nebo téma. Po nastavení zvolených parametrů se všechny vyhledávky zobrazí pomocí funkce *Buscar*.

59 Dostupné z: <<http://corpus.rae.es/creanet.html>>

60 V podkapitole 1.3. Slovesné časy teoretické části je zpracováno použití jednotlivých slovesných časů indikativu a subjunktivu na základě publikace *Nueva gramática de la lengua española: Manual* vydané RAE. V této příručce je řazen kondicionál do indikativu, proto není ve výzkumné části vyčleněn kondicionál zvlášť, ale je zařazen do indikativu.

61 Manuál dostupný z: <http://corpus.rae.es/ayuda_c.htm>

Obrázek 1: Nastavení parametrů pro vyhledávání

Consulta:	quizá*		
Criterios de selección:			
Autor:			
Cronológico:	1990	2004	
Obra:			
Medio:	(Todos)	Geográfico: EE. UU.	
	Libros	España	
	Periódicos	Filipinas	
	Revistas	Guatemala	
	Miscelánea	Honduras	
	Oral	México	
Tema:	(Todos)		
	1.- Ciencias y Tecnología.		
	101.- Biología.		
	102.- Veterinaria.		
	103.- Ecología.		
	104.- Tecnología.		

- Pomocí *Buscar* se zobrazí všechny dostupné výskyty zadaných parametrů. V případě velkého počtu výskytů je možné filtrovat pomocí poměru jednotlivé případy nebo dokumenty. Například při použití filtru 2 (*Ratio 1/2*) se vyhledá pomocí funkce *Filtrar* každý druhý výskyt. Cílem tohoto postupu je pracovat s počtem 70 – 90 výskytů daného operátoru. Ne vždy bylo možné toto kritérium dodržet z důvodu nízkého počtu výskytů.

Obrázek 2: Zobrazení výskytů a použití filtru

Consulta:	quizá*, en 1990-2004, en Libros , en CREA , en Ciencias y Tecnología , en ESPAÑA
Resultado:	333 casos en 59 documentos.
Filtros:	Casos
Ratio:	2
☐ Mantener documentos (Solo para filtro sobre casos).	
<input type="button" value="Filtrar"/>	
Consulta:	quizá*, en 1990-2004, en Libros , en CREA , en Ciencias y Tecnología , en ESPAÑA
Resultado:	Filtro sobre casos sin mantener documentos. Ratio: 1/2. 167 casos en 49 documentos.

- Použitím funkce *Recuperar* se zobrazí příklady vět s bibliografickými údaji.

Obrázek 3: Zobrazení příkladů vět

Consulta:	quizá*, en 1990-2004, en Libros , en CREA , en Ciencias y Tecnología , en ESPAÑA
Resultado:	(Filtrado) 167 casos en 49 documentos.

Nº CONCORDANCIA

1 imero permitirá que los turistas se aproximen, y quizá hasta que le tomen fotografías, mientras que el

2 os que se conocen no menos de 800.000 especies, y quizá tantas como 950.000. Y lo más llamativo es que

3 vivos más primitivos que existen. También, aunque quizá no deberían considerarse auténticos organismos,

4 de especies diferentes de insectos y arácnidos, y quizá muchas más. Por si ello fuera poco, documentaba

5 umanidad tenía de la naturaleza y de sí misma, es quizá el más famoso de todo el libro. Existen de él n

4. Nejdůležitějším krokem je důkladné pročtení a syntaktická analýza každého uvedeného výskytu, kdy vyhledáváme užití slovesného způsobu po operátoru pravděpodobnostní modality *quizás*. Tento operátor se vyskytuje s indikativem v pozici před nebo za slovesem, se subjunktivem rovněž v postavení před nebo za slovesem či jiným způsobem (např. jako adverbiále).
5. Posledním krokem je sečtení, vyhodnocení a zpracování zjištěných dat do tabulek, které dále poslouží k vypracování grafů, na kterých názorně uvidíme četnost užití obou slovesných způsobů.

2.2. Výzkum

2.2.1. Knihy

Knihy představují nejpočetněji zastoupený žánr v CREA, a to s celkovým počtem 5 362 výskytů tvaru *quizá** ve 395 dokumentech. Naše bádání je rozděleno do sedmi témat: věda a technika, společenské vědy, politika a ekonomika, umění, volný čas, zdraví a fikce. Množství nalezených případů v jednotlivých tématech převyšovalo stanovenou hranici počtu výskytů, a proto bylo třeba použít filtr. V kategorii věda a technika bylo nalazeno 333 výskytů v 59 dokumentech. Po použití filtru 4 (*Ratio 1/4*) se počet výskytů snížil na 84 případů ve 39 dokumentech. Stejný postup bylo nutné použít i v dalších kategoriích. Pro společenské vědy byl použit filtr 9 a počet výskytů se snížil na 84 ve 33 dokumentech (z původních 755 případů v 50 dokumentech). Pro politiku a ekonomiku filtr 3 (83 výskytů ve 25 textech), pro umění filtr 6 (76 případů ve 32 dokumentech), pro volný čas filtr 5 (76 příkladů ve 28 dokumentech), pro zdraví filtr 4 (79 výskytů ve 32 textech) a pro fikci, která obsahuje nejvíce příkladů, byl použit filtr 8, díky němuž byl počet zmenšen na 87 výskytů ve 33 dokumentech.

Po vyhodnocení a sečtení všech zjištěných údajů byl indikativ nejvíce zastoupen v kategorii umění s celkovým počtem 35 výskytů, kdežto subjunktiv převažoval v oblasti vědy a techniky, kdy se vyskytl ve 31 případech. Po sečtení výsledků ve všech kategoriích bylo zjištěno, že v knihách je čteněji použit indikativ, který se vyskytl ve 198 případech vhodných pro výzkum. Toto množství výskytů odpovídá 59 %. Subjunktiv se objevil ve 138 případech, což představuje poměr 41 % výskytů. Všechny zjištěné údaje jsou přehledně zpracovány v následující tabulce.

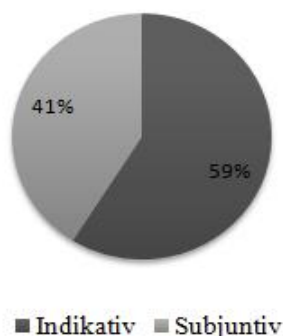
Tabulka 5: Užití indikativu a subjuntivu po operátoru quizás v knihách

Téma	Indikativ		Subjuntiv		Ostatni
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	
Věda a technika	13	14	31	0	26
Společenské vědy	20	9	21	0	34
Politika, ekonomika	21	10	14	0	38
Umění	20	15	13	0	28
Volný čas	17	9	18	0	32
Zdraví	10	9	27	3	30
Fikce	25	6	11	0	45
Celkem	126	72	135	3	233
	198		138		

- (77) *En consecuencia, quizá **haya llegado** el momento de replantearse [...]*
- (78) *...los misterios que nos parecen sin solución quizá **tengan** explicaciones sencillas, [...]*
- (79) *Pero otros defectos **podrían** quizás ser corregidos, porque no son una característica [...]*
- (80) *...ver cómo aquellos pobres actores, que quizá **habían sufrido** mucho para llegar a elaborar [...]*
- (81) *...no somos cerdos y podemos sudar, sino quizás "**moriríamos** como cerdos".*
- (82) *...los europeos hispanos **pudieron** tener, quizá, un origen no africano.*
- (83) *El mildiu (*Plasmopara viticola*) **es** quizás el hongo que más problemas causa en el viñedo, [...]*
- (84) *...su hija había emigrado a un país donde su futuro quizá **resultara** un día incierto.*
- (85) *El grupo estrella, ya lo hemos dicho, es el de los insectos, de los que se conocen no menos de 800.000 especies, y quizá tantas como 950.000.*
- (86) *Un primer planeta extrasolar, pero bien diferente al que nos alberga: un gigante gaseoso inhóspito, sometido a desmesuradas y quizá terriblemente cambiantes temperaturas [...]*

Graf 1: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v knihách

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v knihách

2.2.2. Periodika

V periodikách se forma *quizá** v letech 1990 – 2004 objevuje ve 2 490 dokumentech v celkovém počtu 3 011 případů a řadí se tak na druhou příčku, co se týče nejvyššího počtu výskytů. V tomto žánru je možné vydělit stejná témata jako u knih, kromě fikce. Pro velké množství výskytů bylo nutné použít filtr ve všech kategoriích. Použitím filtru 2 bylo nalezeno 76 výskytů v 74 dokumentech v oblasti vědy a techniky. Počet výskytů v oblasti společenských věd byl snížen pomocí filtru 10 na celkové množství 86 případů ve stejném počtu dokumentů. V oblasti politiky a ekonomiky jsem pracovala s 82 výskyty v 82 textech (filtr 9), v kategorii umění se 72 výskyty ve stejném počtu dokumentů (*Ratio 1/8*), v kategorii volný čas se 79 případy (stejný počet dokumentů při použití filtru 6) a v posledním tématu zdraví byl použit filtr 2 pro získání 70 příkladů v 64 textech.

V rámci každého námětu je možné vyčlenit několik tematických podskupin. Například do oblasti vědy a techniky jsou zahrnuty vědy jako matematika, fyzika, chemie či botanika. V tematickém okruhu společenské vědy najdeme historii, lingvistiku, filozofii nebo antropologii. Jako poslední uvedeme například kategorii volný čas, kde se objevují témata jako gastronomie, turismus, sport, móda či zájmy.

Jak můžeme vidět v následující tabulce, použití indikativu i subjunktivu převažuje v kategorii společenské vědy. Oznamovací způsob se s operátorem *quizás* objevil celkem ve 149 případech, kdy ve 110 příkladech se operátor vyskytl v pozici před slovesem a ve zbývajících 39 příkladech v postavení za slovesem. Celkový počet

výskytů operátoru *quizás* s oznamovacím způsobem odpovídá 53 % všech výskytů vhodných pro výzkum. Spojovací způsob se objevil ve 133 případech, kdy pouze v jednom výskytu stál operátor v pozici za slovesem. Poměr všech případů s užitím subjunktivu s operátorem *quizás* představuje 47 %. Můžeme si všimnout, že pokud se vyskytuje operátor v postavení před slovesem, převažuje použití subjunktivu. Z výzkumu muselo být vyloučeno celkem 183 výskytů, v nichž *quizás* nedeterminovalo slovesné syntagma, nýbrž převážně plnilo funkci příslovečného určení (adverbiále). Z tohoto důvodu nemohly být tyto výskyty začleněny do výzkumu. Závěrem lze říci, že stejně jako v knihách, tak i v periodikách převládá užití oznamovacího způsobu.

Tabulka 6: Užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v periodikách

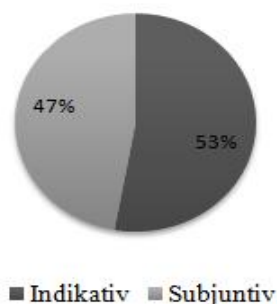
Téma	Indikativ		Subjuntiv		Ostatní
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	
Věda a technika	19	5	24	0	28
Společenské vědy	27	7	26	0	26
Politika, ekonomika	15	7	22	0	38
Umění	14	8	16	0	34
Volný čas	22	9	18	1	29
Zdraví	13	3	26	0	28
Celkem	110	39	132	1	183
	149		133		

- (87) *Lo que quizá se conserva es la desconfianza.*
- (88) *...podríamos jugar todos a crear el propio, que quizá empezaría por la Biblia, Grecia y Roma [...]*
- (89) *Aunque **podría** quizás discutirse la necesidad de algunos nombres [...]*
- (90) *Ese olvido nuestro **favorecería** quizá que ella se olvidara a su vez de nosotros, [...]*
- (91) *...se produce algún fenómeno que quizás le **convenga** saber en un determinado momento.*
- (92) ***Olvidan** quizá que no hay peor astilla que de la misma madera [...]*
- (93) *Otro, quizá se **hubiera ido** ya para casa.*

- (94) *El problema **reside**, quizá, "en que no se observa un movimiento en sentido contrario".*
- (95) *...que pudo pertenecer y quizá **perteneció** a Isabel la Católica.*
- (96) *Los etarras quizá **estén** hartos de secuestrar empresarios, [...]*
- (97) *...la ausencia del retrato de Enrique VIII realizado por Holbein, quizá la pintura histórica británica más importante, que está en Madrid [...]*
- (98) *...la trágica noche de Alcàsser (quizá la más negra de la historia de la televisión en nuestro país).*

Graf 2: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátor *quizás* v periodikách

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v periodikách

2.2.3. Časopisy

Dalším sledovaným žánrem jsou časopisy, v jehož rámci lze vydělit stejná témata jako u předešlých dvou zkoumaných literárních prostředků. Zde se forma *quizá** nevyskytuje tak často, proto byl filtr použit pouze u dvou skupin, a to u společenských věd (při použití filtru 2 se počet výskytů snížil na 86 v 57 dokumentech) a v umění (*Ratio 1/2* a dostáváme 74 případů v 70 dokumentech). Ve zbylých třídách nebylo nutné filtr aplikovat. V oblasti vědy a techniky jsem pracovala s 50 výskytů ve 39 textech, v politice a ekonomice se 108 výskytů v 92 dokumentech. Toto číslo přesahuje stanovenou hranici počtu výskytů, ale pro výstižnější bádání jsem toto množství případů ponechala. V posledních dvou tématech jsem zkoumala 56 případů ve 38 dokumentech v kategorii volný čas a 33 výskytů ve 32 dokumentech v oblasti zdraví.

Po důkladném pročetní a syntaktické analýze byly zjištěny následující

skutečnosti. V rámci tematických oblastí byl oznamovací a spojovací způsob nejčastěji použit v kategorii politika a ekonomika. Indikativ se vyskytl ve 149 případech (57 %). S ohledem na pozici operátoru, tak před slovesem v indikativu se objevil celkem ve 104 příkladech a v pozici za slovesem ve 45 případech. Spojovací způsob byl s operátorem *quizás* užit ve 113 případech (43 %), kdy ve 111 výskytech se objevil v pozici před slovesem. Celkem nevyhovovalo 146 případů, které musely být z výzkumu vyloučeny. Rovněž jako u předešlých dvou žánrů, tak v celkovém součtu je častější použití indikativu, ale pokud stojí *quizás* před slovesem, převažuje užití subjunktivu. V následující tabulce je přehled zjištěných údajů.

Tabulka 7: Užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v časopisech

Téma	Indikativ		Subjuntiv		Ostatní
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	
Věda a technika	15	4	10	1	20
Společenské vědy	19	12	28	0	27
Politika, ekonomika	32	11	35	1	30
Umění	19	9	20	0	26
Volný čas	11	8	12	0	25
Zdraví	8	1	6	0	18
Celkem	104	45	111	2	146
	149		113		

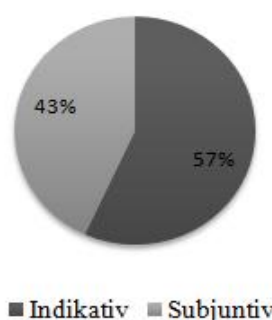
- (99) ...no poseen, por sí mismos, capacidad patogénica; *quizá podrían* desempeñar alguna función fisiológica [...]
- (100) La extracción endoscópica *quizás sea* el medio más "fisiológico", [...]
- (101) En cualquier otro lugar *sería quizás*, un aburrido pueblo de montaña.
- (102) ...les gusta tan poco hablar de la película que *quizá hablen* de otra cosa.
- (103) Francia *quizá no ha conseguido* gran cosa, [...]
- (104) ...con atención y con cierta celeridad, *quizás hayamos visto* la entrada norte del Túnel [...]
- (105) ...la observación del paso *sea quizás* más complicada que en otoño, [...]
- (106) No, *quizá no lo hicieron* por otras muchas razones [...]

(107) *Parece que al menos un número, quizás no muy grande, de pacientes pueda desarrollar [...]*

(108) *Y siendo una de las causas, quizás actualmente la más importante, [...]*

Graf 3: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v časopisech

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v časopisech

2.2.4. Propagační a ostatní psaný materiál

Předposledním zkoumaným žánrem je propagační a ostatní psaný materiál. Zde je možné vyčlenit pouze dvě skupiny, a to tištěný a netištěný materiál. První oblast zahrnuje letáky, brožury, prospekty, zpravodaje, turistické průvodce, pozvánky, divadelní programy, herní návody a další. Netištěným materiálem se rozumí úřední oznámení, osobní a obchodní dopisy, oběžníky, e-maily, písemné zkoušky či webové stránky. Pro obě skupiny nebylo nutné použít filtr. Pracovala jsem se 37 výskyty ve 27 dokumentech v oblasti tištěného materiálu a se 126 výskyty v 63 textech ve skupině netištěných zdrojů.

Po celkovém sečtení všech zjištěných informací se ukázalo, že opět převládá užití oznamovacího způsobu, a to s celkovým počtem 65 výskytů. Toto množství představuje 58 % všech výskytů operátoru *quizás* s indikativem. Spojovací způsob se objevil ve 48 případech vhodných pro výzkum. Toto číslo odpovídá 42 % celkového užití tohoto způsobu. Na druhou stranu, pokud se operátor *quizás* nachází v pozici před slovesem, mírně převažuje použití subjunktivu (46 případů). Celkem 50 výskytů s *quizás* nemohlo být použito pro tento výzkum.

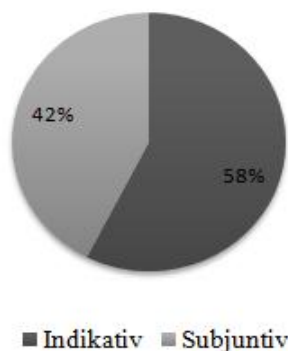
Tabulka 8: Užití indikativu a subjuntivu po operátoru quizás v propagačním materiálu

Téma	Indikativ		Subjuntiv		Ostatní
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	
Tištěný	11	9	9	0	8
Netištěný	30	15	37	2	42
Celkem	41	24	46	2	50
	65		48		

- (109) *Pasarán las épocas y quizás **desaparezcan** muchos de esos inventos o quizás **prosperen**, pero lo que está claro es que [...]*
- (110) *...la política de Normalización Lingüística que quizás **tuvo** sentido después del franquismo, [...]*
- (111) *...un texto como éste **no hubiese sido** necesario quizás en épocas más antiguas, [...]*
- (112) *La incultura **es** quizá uno de los obstáculos mas fuertes para curar [...]*
- (113) *Con la impresora, en un disco por separado, quizás **se hayan incluido** juegos de símbolos [...]*
- (114) ***Se trata** quizás del principal complejo volcánico de la Península Ibérica.*
- (115) *Esto **complicaría**, quizá, el tratamiento que se hace más adelante [...]*
- (116) *...lo que ocurre a nuestro alrededor y quizá **no conoceríamos** el mundo en el que vivimos.*
- (117) *...para asegurarse las ganancias de... ¿autores? ¿o quizá editores?*
- (118) *Tarea quizá más difícil aún que las anteriores.*

Graf 4: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v propagačním a ostatním psaném materiálu

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v ostatním psaném materiálu

2.2.5. Mluvený materiál

Poslední sledovanou skupinu případů, ve kterých se objevuje užití indikativu a subjunktivu po operátoru tvaru *quizá**, představují zdroje mluveného materiálu. Podle četnosti výskytů se řadí na třetí příčku, a to po knihách a periodikách. V rámci tohoto žánru můžeme vydělit dvě kategorie. První představuje přepisy televizních a radiofoních nahrávek, např. zprávy, dokumenty, reportáže, rozhovory či sportovní přenosy. Do druhé kategorie jsou zařazeny ostatní zvukové záznamy. Pro velké množství výskytů bylo třeba použít filtr u obou skupin. Počet případů přepisů televizních nahrávek byl snížen pomocí filtru 7 (84 výskytů v 79 dokumentech). Pro ostatní zvukové záznamy byl použit filtr 2 a celkem jsem získala 83 výskytů ve 44 dokumentech.

V následující tabulce jsou přehledně zpracovány dosažené výsledky. Bylo zjištěno, že v rámci mluveného materiálu opět převažuje užití oznamovacího způsobu, a to s celkovým počtem 68 výskytů. Toto číslo představuje 65 % všech případů, ve kterých byl použit indikativ s operátorem *quizás*. Naopak spojovací způsob se objevil ve 36 případech vhodných pro výzkum. V procentuálním vyjádření toto množství výskytů odpovídá 35 %. Pokud jde o pozici operátoru *quizás* vůči slovesu, převládá rovněž užití indikativu, a to jak v postavení před slovesem, tak i za ním. Do tohoto výzkumu nebylo začleněno celkem 63 výskytů s operátorem *quizás*, kdy se jednalo zejména o funkci příslovecného určení.

Tabulka 9: Užití indikativu a subjunktivu po operátoru quizás v mluveném materiálu

Téma	Indikativ		Subjuntiv		Ostatní
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	
Přepisy z televize a rádia	19	12	20	0	33
Ostatní zvukový materiál	24	13	16	0	30
Celkem	43	25	36	0	63
	68		36		

(119) *Los brigadistas en el Congreso quizá no tuvieron un recibimiento tan caluroso.*

(120) *Y a nivel de provincia **fue** quizá un poco más problemático por el aspecto social, [...]*

(121) *Simplemente, yo bebo para divertirme, y quizá **me divertiría** igual si no bebiera, [...]*

(122) *No, hombre, quizá **me haya salido** de unos railes, [...]*

(123) *...dejaría bastante claro que quizá **hubiera** conversaciones.*

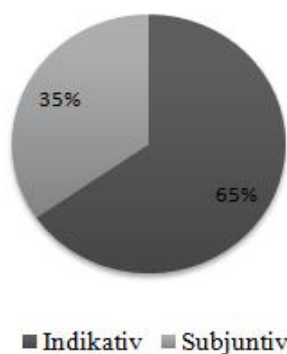
(124) *O sea, quizá **sea** la única prensa que está censurada [...]*

(125) *¿Demasiado tarde quizá?*

(126) *Los mamíferos llegaron como sesenta setenta quizá cien millones de años, [...]*

Graf 5: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru quizás v mluvených zdrojích

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v mluveném materiálu

2.3. Porovnání výsledků

Na předchozích stránkách jsme mohli vidět užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v rámci jednotlivých žánrů. Výsledky výzkumu prokázaly, že současná tendence vzrůstu použití indikativu (oproti subjunktivu) je patrná napříč různými žánry. V celkovém součtu užití indikativu převažovalo ve všech pěti zkoumaných oblastech (knihy, periodika, časopisy, propagační a ostatní psaný materiál a mluvené prostředky). V následující tabulce můžeme vidět konečné dosažené výsledky.

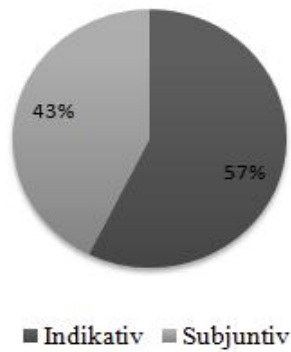
Tabulka 10: Konečné výsledky užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás*

Žánr	Indikativ		Subjuntiv	
	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem	Operátor před slovesem	Operátor za slovesem
Knihy	126	72	135	3
Periodika	110	39	132	1
Časopisy	104	45	111	2
Propagační a ostatní psaný materiál	41	24	46	2
Mluvený materiál	43	25	36	0
Celkem	424	205	460	8
	629		468	

Jak můžeme vidět v konečné tabulce, v celkovém součtu (po sečtení všech zjištěných údajů) převažuje užití indikativu, kdy výsledný poměr užití obou slovesných způsobů představuje 57 % pro indikativ a 43 % pro subjunktiv (viz *Graf 6*). V *Grafu 7* je znázorněno užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* v pozici před a po slovese. Bylo zjištěno, že pokud se operátor vyskytuje v postavení před slovesem, převažuje užití subjunktivu (42 %) oproti indikativu (38 %). Operátor v pozici za slovesem v indikativu se vyskytl v 19 % výskytů. Naopak případů, kdy operátor byl v postavení za slovesem v subjunktivu, bylo pouze 1 % výskytů.

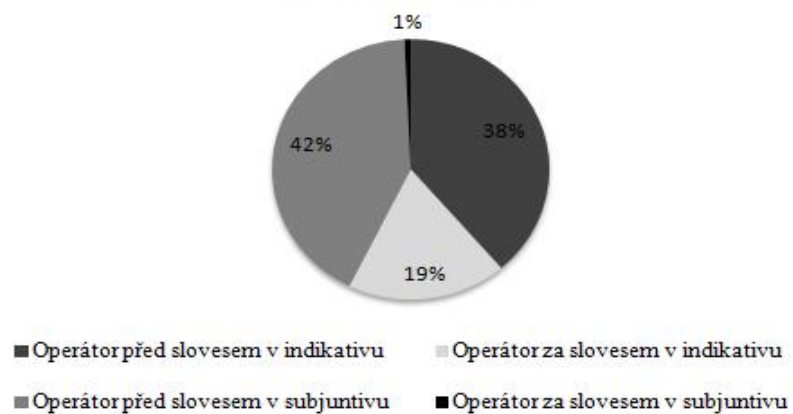
Graf 6: Celkový poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* ve všech sledovaných žánrech

Celkový poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* ve všech žánrech

Graf 7: Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* před a po slovese

Poměr užití indikativu a subjunktivu po operátoru *quizás* před a po slovese

Závěr

Všeobecně se považuje za nepsané pravidlo, že pokud se ve větě objeví výrazy *quizás, tal vez, acaso, posiblemente* a mnohé další tohoto typu, užívá se tvar slovesa v subjunktivu. Skutečnost je taková, že po těchto operátorech lze použít také indikativ. V současné španělštině je užití indikativu a subjunktivu po operátorech pravděpodobnostní modalita živým tématem. Vznikající tendence k benevolenci při užití jednoho z těchto slovesných způsobů s operátory pravděpodobnostní modalita se projevuje jak v psaných textech, tak i v mluvě. Tuto tendenci jsem se pokusila dokázat v této kvalifikační práci, jejímž cílem bylo pomocí statistické analýzy zachytit skutečný stav použití indikativu a subjunktivu.

Prvním z úkolů bylo vypořádat se s problematikou související s touto prací. V teoretické části bylo zapotřebí osvětlit pojmy jako indikativ, subjunktiv, modalita nebo operátor. V rámci obou slovesných způsobů jsem vydělila jednotlivé slovesné časy, se stručným vysvětlením použití každého z nich a s uvedením názorných příkladů. Pro praktickou část je důležitá znalost slovesných způsobů a časů. V nejobsáhlejší podkapitole teoretického oddílu, tzn. v části o modalitě, jsem se musela vypořádat s vymezením termínu jako takového a s pojetím modalita z hlediska logického a lingvistického. Řada lingvistů se shodne ve vymezení termínu modalita, a proto ji lze definovat jako možnost volby, kterou má mluvčí k dispozici, díky které může vyjádřit různé výpovědi jako ujištění, přání nebo příkaz. Vyjadřuje tak postoj mluvčího k obsahu výpovědi. Dalším závěrem, ke kterému jsem došla, je vydělení modalita z hlediska logického a lingvistického. V rámci logické modalita můžeme vydělit celkem čtyři typy: aletickou, epistémickou, deontickou a dynamickou modalitu. V lingvistickém pojetí se modalita z výpovědního hlediska dělí na větnou a výpovědní. V rámci těchto dvou typů má mluvčí k dispozici různé výrazové (lingvistické) prostředky, jejichž pomocí zaujímá určitý postoj k obsahu výpovědi, tedy k modalitě. Pro zpracování této látky bylo třeba přečíst celou řadu odborných článků, jejichž seznam je uveden na konci práce. Důležitou částí teoretického oddílu je podkapitola, která zkoumá problematiku a vymezení termínu operátor. Lze jej definovat jako prvek, který nevyžaduje předchozí složku k jeho pochopení a jehož syntaktický rámec nepřesahuje hranice výpovědi. Objevuje se v úseku výpovědi, kdy určitým způsobem ovlivňuje a podmiňuje tuto část

diskursu, ale nepropojuje ho s žádnou z předcházejících částí. V rámci výpovědní a větné modality můžeme rozřadit různé typy operátorů. Poslední podkapitolou, kterou jsem se zabývala v teoretickém oddílu je korpus, který posloužil jako výchozí jazykový materiál pro zpracování praktické, respektive výzkumné části této práce. Stěžejní částí této kvalifikační práce je praktický oddíl, který je založen na statistickém výzkumu pomocí korpusu *CREA*, v němž byly vyhledávány potřebné informace a který posloužil jako výchozí jazykový materiál. Z psaných i mluvených dokumentů, shromážděných v tomto systému, jsem věnovala pozornost pouze textům z oblasti Španělska v rozmezí let 1990 – 2004 (novější data nejsou k dispozici). Jedná se tak o vývoj španělského jazyka v posledních 15 letech. Pracovala jsem s formou *quizás* i s variantou *quizá* vyskytující se v neiniciální pozici, tedy uprostřed vět nebo souvětí, s ohledem na postavení operátoru před nebo za slovesem. Z analýzy všech zkoumaných vzorků byly zjištěny následující skutečnosti:

1. V celkovém součtu všech sledovaných vzorků převažuje užití indikativu s poměrem 57 % oproti subjunktivu, který představuje 43 % výskytů.
2. Co se týče pozice operátoru, tak pokud *quizás* stojí před slovesem, je čtenější použití subjunktivu v poměru 42 % vůči indikativu (38 %). Zda-li se vyskytuje operátor *quizás* za slovesem, převažuje užití indikativu (19 %), kdežto subjunktiv se objevil pouze v 1 % případů.

Během výzkumu vyvstaly další důležité skutečnosti. Po důkladném pročtení a syntaktické analýze každého výskytu bylo třeba určit funkci operátoru ve větě. Objevily se případy, kdy *quizás* vymezuje celou výpověď (jako prvek oddělený od věty nebo před souvětím) nebo konkrétní syntagma (slovesné či neslovesné). Do tohoto výzkumu byly použity pouze ty případy, ve kterých *quizás* určuje slovesné syntagma a vyskytuje se s indikativem nebo subjunktivem. Z tohoto důvodu nemohly být do výzkumu zařazeny všechny vyhledané výskyty, tzn. že byly vyloučeny například takové případy, ve kterých *quizás* zastávalo funkci příslovečného určení.

Na základě výzkumu jsem se přesvědčila, že jazyk se neustále vyvíjí, kdy během tohoto vývoje dochází ke změnám zavedených pravidel. V tomto případě záleží na postoji mluvčího, pro jaký slovesný způsob se rozhodne, neboť tím poukazuje na jistotu nebo pochybnost v dané situaci.

Resumen

Se podría decir que hay una regla no escrita que dice que cuando en una oración aparecen los vocablos como *quizás*, *tal vez*, *acaso*, *posiblemente* y otros incluidos en la categoría denominada operadores modales de probabilidad, hay que usar la forma del verbo relativo a cualquiera de dichas expresiones en modo subjuntivo. En este lugar, hace falta mencionar que también es posible emplear con estos operadores el modo indicativo. El uso del indicativo y subjuntivo después de dichos operadores modales de probabilidad en el español contemporáneo es un tema frecuentemente discutido por los hispanistas. La tendencia creciente hacia la benevolencia del uso de cualquiera de los modos verbales con mencionados operadores se manifiesta en los textos escritos y también en la lengua hablada. Esta tendencia la he intentado demostrar mediante este trabajo, cuyo objetivo fue averiguar el estado actual del uso del indicativo y subjuntivo con el operador *quizás* a través de un análisis estadístico.

La tesis consta de dos partes principales: la teórica y la práctica. Cada una de estas dos secciones está dividida en varios subcapítulos (claramente distinguidos por números). El índice completo aparece en la página 7.

En las páginas introductorias se presenta el propio tema de la tesis. Al principio fue necesario definir los objetivos principales que la autora suponía alcanzar. Luego podemos encontrar una descripción concisa de lo que contiene cada subcapítulo. En esta parte también se mencionan las fuentes de la literatura especializada que fueron utilizadas para la elaboración de la parte teórica.

La primera de las dos partes principales, es decir, la sección teórica, se dedica a los problemas gramaticales relativos al tema de la tesis. Sobre todo fue necesario explicar los términos como el significado del indicativo, subjuntivo, modalidad u operador. Los primeros tres subcapítulos tratan sobre el empleo de los modos verbales, a los cuales corresponden distintos tiempos verbales. He tratado de explicar brevemente el empleo de los tiempos verbales. He puesto varios ejemplos ilustrativos de ellos, en algunos casos acompañados de aclaración ya que para la parte investigativa hay que saber reconocer los modos y tiempos verbales y emplearlos correctamente. Después de haber estudiado dicho problema gramatical, he llegado a esta conclusión sobre el uso del indicativo y subjuntivo: en general podríamos decir que todas

las formas del modo indicativo se usan para expresar objetivamente las acciones consideradas como reales y ciertas. Por otro lado, el modo subjuntivo se usa para declarar subjetivamente las acciones pensadas como dudosas, posibles, o sea, irreales e inciertas. Esto significa que la diferencia entre indicativo y subjuntivo se explica mediante las distinciones lógicas entre hechos reales (ciertos) y hechos dudosos o meramente posibles. El cuarto subcapítulo no es tan extenso. Se dedica a la clasificación de los adverbios, sobre todo por los de duda, en los cuales se incluye el adverbio *quizás*. En esta parte podemos encontrar varias definiciones de diccionario de este adverbio y también la explicación si la variante *quizá* sin la „-s“ final es correcta o no. En mi opinión, una de las partes más importantes y amplias es la que se dedica a la problemática de la modalidad lingüística. Sobre todo tuve que conocer bien el significado de la expresión *modalidad* y luego hubo que definir el concepto de la modalidad desde el punto de vista lógico y lingüístico. Se puede decir que entre los lingüistas existe un acuerdo relativo sobre la definición de la modalidad y la determinan como la actitud mental subjetiva con la que el hablante expresa diversos tipos de enunciados como una aseveración, deseo o mandato. Es así, pues, que la modalidad expresa la actitud del hablante ante lo que se dice. En este punto del estudio teórico he llegado a otra conclusión. Ésta está relacionada con la distinción del significado de la modalidad desde el punto de vista lógico y lingüístico. Dentro del marco de la modalidad lógica podríamos apartar, en total, cuatro tipos: la modalidad alética, epistémica, deóntica y dinámica. En el campo de la modalidad lingüística hay que hacer distinción entre dos términos esenciales: *dictum* y *modus*. Por el *dictum* se entiende el contenido representativo, o sea, el del enunciado. Al contrario, el *modus* presenta la actitud o visión subjetiva del hablante. Y de esto surgen dos tipos distintos de la modalidad: la del enunciado y la de la enunciación. Para expresar estas actitudes el hablante tiene a su disposición diferentes recursos lingüísticos, entre cuales podemos mencionar los entonativos, sintácticos, semánticos o morfemáticos y, en el último lugar, también el propio contexto. El siguiente subcapítulo trata de explicar los problemas vinculados con la definición del término *operador*. En general, es posible determinarlo como un elemento que no necesita un segmento previo para ser entendido y su ámbito sintáctico no pasa los límites de su propio enunciado. El operador *quizás* indica una actitud del hablante de duda. Es un componente de la modalidad del enunciado.

En el último subcapítulo de la parte teórica encontramos un tratado sobre el corpus que fue usado como material lingüístico primario para la sección práctica, o sea, para la parte de investigación. Aquí se halla la definición de la expresión corpus y la clasificación suya concisa y el significado de la lingüística de corpus. Al final de este subcapítulo hay varias informaciones sobre el corpus *CREA*, gestionado por la Real Academia Española.

Antes del procesamiento de la parte teórica de la tesis, hubo que coleccionar sucesivamente varios tipos de recursos literarios en los cuales se incluye la literatura especializada o los artículos lingüísticos. Como estaba pasando el último semestre en Granada donde estudiaba en la Universidad, tenía el acceso a la biblioteca. Aproveché esta oportunidad y conseguí varias informaciones útiles de diversas gramáticas españolas. Los artículos especializados los obtuve mediante las páginas web (todos los enlaces están presentados en el texto y la lista bibliográfica). La lista completa de todos los recursos literarios utilizados para la elaboración de este trabajo está en las páginas 60 hasta 62.

La parte esencial de esta tesis es la sección práctica que está basada en la investigación estadística por medio del corpus *CREA*. Este fue utilizado como material lingüístico primario para obtener los datos necesarios. La autora prestó la atención sólo a los documentos (escritos y hablados) de la zona de España en el período desde el año 1990 hasta el 2004 (los datos más actuales no están disponibles). Por eso, pues, se trata de la evolución de la lengua castellana en los últimos quince años. La investigación se enfoca al uso del indicativo y subjuntivo después del operador *quizás* en la posición no inicial en el español europeo. Dicho de otro modo, se concentra en la posición del operador en el centro del enunciado o de la oración compuesta, en consideración a su posición delante o detrás del verbo. Hay que mencionar que la forma *quizás* cuenta con su variante *quizá*, lo que esta variante también constituye la parte de investigación.

La sección práctica se divide en tres partes. La primera contiene la información sobre el procedimiento de investigación. La explicación está complementada por los imágenes para mejor comprensión. El subcapítulo fundamental es la propia realización de la exploración, que está fraccionada en cinco grupos según género,

esto es, en libros, periódicos, revistas, materiales de promoción y otros recursos escritos y, como lo último, materiales orales. En cada grupo se pueden separar diversos tipos de tema. Todos los datos obtenidos están inscritos en tablas e ilustrados en gráficos correspondientes, para que todo sea de fácil orientación. Los ejemplos ilustrativos, recogidos y citados del corpus *CREA*, forman una parte notable de la investigación. Luego sigue un subcapítulo muy importante que representa los resultados recibidos. Del análisis de todas las muestras investigadas he llegado a los siguientes conocimientos:

1. En la suma total de todas las muestras investigadas predomina el uso del indicativo en la proporción de 57 % en comparación con el uso del subjuntivo que representa 43 % de los casos.
2. Con respecto a la posición del operador *quizás* he averiguado que si se encuentra delante del verbo, el uso del subjuntivo es más frecuente (42 %) que el indicativo (38 %). Cuando el operador *quizás* aparece detrás del verbo, predomina el uso del indicativo (19 %), mientras que el subjuntivo se emplea sólo en 1 % de todos los casos.

Durante la realización de la investigación he obtenido algunos conocimientos bastante importantes. Después de la lectura detallada y del análisis sintáctico de todos los casos hubo que determinar la función del operador en la oración. Aparecieron casos en los cuales *quizás* determinaba todo el enunciado (como un elemento separado de la frase o delante de la oración compuesta) o un sintagma concreto (verbal o no verbal). En la investigación fueron incluidos sólo los casos en los cuales el operador *quizás* determinaba el sintagma verbal y aparecía con el indicativo o subjuntivo. Por este motivo, no pude incluir todos los casos encontrados. Eso significa que tuve que eliminar los ejemplos en los cuales *quizás* desempeñó la función de los adverbiales u otras.

Para mí los resultados son bastante sorprendentes. En la base de la investigación me convencí que la lengua se desarrolla constantemente y durante su evolución cambian las reglas consolidadas. En este caso depende de la actitud del hablante cual de los modos verbales usará para expresarse.

Seznam použité literatury

1. Alarcos Llorach, Emilio: Gramática de la lengua española. Madrid: Espasa 2000. 406 s.
2. Arce Castillo, Ángela: Los conectores pragmáticos como índices de modalidad en español actual. En: Revista ELUA (Estudios de lingüística de la Universidad de Alicante). 1998. č. 12, s. 9-23. Dostupné z:
<http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/6325/1/ELUA_12_01.pdf>
3. Baéz San José, Valerio; Dubský, Josef; Králová, Jana: Moderní gramatika španělštiny. Plzeň: Fraus. 1999. 248 s.
4. Bursill-Hall, Geoffrey L.: Speculative grammars of the Middle ages: the doctrine of partes orationis of the Modistae. Mouton: The Hague. 1971. 424 s.
5. Carbonero Cano, Pedro: Afirmación, negación, duda. En: Revista española de lingüística. 1980. roč. 10, č. 1, s. 167 – 176. Dostupné z:
<<http://www.uned.es/sel/pdf/ene-jun-80/Carbonero.pdf>>
6. Carretero, Marta: Una propuesta de tipología de la modalidad: la aceptación como categoría modal. En: Dicenda. Cuadernos de Filología Hispánica. 1991 - 1992. č. 10, s. 41-61. Dostupné z:
<<http://revistas.ucm.es/index.php/DICE/article/view/DICE9192110041A/1324>>
7. Drašarová, Lenka: Používání subjuntivu/indikativu po operátorech pravděpodobnostní modality v jihoamerické španělštině (oblast centrální, mexická a karibská). České Budějovice, 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Fakulta filozofická.
8. Escarpanter, José: Cómo dominar la gramática moderna del español. Madrid: Playor. S.A. 1997. 301 s.
9. Fuentes Rodríguez, Catalina: Adverbios de modalidad. En: Verba: Anuario galego de filoloxia. 1991. č. 18, s. 275-321. Dostupné z:
<<http://dspace.usc.es/handle/10347/3159>>
10. Fuentes Rodríguez, Catalina: Algunas reflexiones sobre el concepto de modalidad. En: Revista española de lingüística aplicada. 1991. č. 7. s. 93-108. Dostupné z:<<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1959747>>
11. Fuentes Rodríguez, Catalina: El adverbio de frase. En: Revista española

- de lingüística aplicada (RESLA). 1987. č. 3, s. 55-74. Dostupné z: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/busquedadoct=el+adverbio+de+frase&db=3&t d=todo>
12. Fuentes Rodríguez, Catalina: Operador/conector, un criterio para la sintaxis discursiva. En: RILCE. 2003. č. 19.1, s. 61-85. Dostupné z: <http://dspace.unav.es/dspace/handle/10171/5357>
 13. Gili Gaya, Samuel: Curso superior de sintaxis español. Barcelona: Bibliograf S.A. 1991. 347 s.
 14. Gómez Torrego, Leonardo: Gramática didáctica del español. Madrid: Ediciones SM 2007. 544 s.
 15. Hinojosa Mellado, María Paz: La persuasión en la Prensa Femenina: Análisis de las Modalidades de la Enunciación. Madrid: Vision Libros. 2008. s. 340.
 16. Jiménez Julia, Tomás: Modalidad, modo verbal y modus clausal en español. En: Verba: Anuario galego de filoloxia. 1989. č. 16, s. 175-214. Dostupné z: http://dspace.usc.es/bitstream/10347/2738/1/pg_177-216_verba16.pdf
 17. Lyons, John. Semántica: versión castellana Ramon Cerda. Barcelona: Teide 1989. 855 s.
 18. Marchante Chueca, María Pilar: Los adverbios de modalidad. Los adverbios de duda: quizá(s), tal vez, acaso, a lo mejor. En: redELE: Revista Electrónica de Didáctica ELE. 2005. č. 4. Dostupné z: http://www.educacion.gob.es/dctm/redele/MaterialRedEle/Revista/2005_04/20_05_redELE_4_08Marchante.pdf?documentId=0901e72b80e0024b
 19. Martí Sánchez, Manuel: Construcción e interpretación de discursos y enunciados: Los marcadores. Madrid: Edinumen. 2003. 102 s.
 20. Moliner Ruiz, María: Diccionario de uso del español. 3ª ed., volumen II. Madrid: Gredos 2007
 21. Pérez Sedeño, María Encarnación: Subjetividad y modalidad lingüística. En: Epos: Revista de filología. 2001. č. 17, s. 57-70. Dostupné z: <http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:Epos-AE435A0F-5F4F-938A-6F29-05E57D0AEB99&dsID=PDF>
 22. Portolés, José: La distinción entre los conectores y otros marcadores del discurso en español. En: Verba: Anuario galego de filoloxia. 1993. č. 20, s. 141-170.

Dostupné z:

<http://dspace.usc.es/bitstream/10347/3204/1/pg_146-175_verba20.pdf>

23. Real Academia Española: Nueva gramática de la lengua española: Manual. Madrid: Espasa Libros, S.L.U. 2010. 993 s.
24. Real Academia Española: Diccionario de la lengua española. 22^a ed., vol. II. Madrid: Espasa Calpe 2007
25. Seco, Manuel; Andrés, Olimpia; Ramos, Gabino: Diccionario del español actual. 2^a ed., volumen II. Madrid: Aguilar 2011
26. Tordesillas, Marta Inés: Conectores y operadores: una diferencia de dinámica argumentativa. En: Thélème: Revista complutense de estudios franceses. 1993. č. 3, s. 233-244. Dostupné z:
<<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulocodigo=819168>>
27. Tuson Valls, Jesús: Introducción al lenguaje. Aragón: Editorial UOC. 2003. 200 s.
28. Vázquez Pérez, José Ángel: Mecanismos de atenuación en español e italiano: quizá y forse. En: redELE: Revista Electrónica de Didáctica ELE. 2001. č. 12. Dostupné z:
<http://www.educacion.gob.es/dctm/redele/MaterialRedEle/Revista/2008_12/2008_redELE_12_08VazquezPerez.pdf?documentId=0901e72b80de14e7>
29. Velarde Lombraña, Julián: Historia de la lógica. Oviedo: Universidad de Oviedo, Servicio de Publicaciones, D.L. 1989. 418 s.
30. Zavadil, Bohumil: Kategorie modalitý ve španělštině. Praha: Univerzita Karlova. 1980. 165 s.